

Struktura i teologia obrzędu święceń prezbiteratu w posoborowych pontyfikalach

DARIUSZ KWIATKOWSKI

Dekretem *Ritus Ordinationum* z 29 czerwca 1989 roku Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów promulgowała *editio typica altera* części Pontyfikału Rzymskiego zawierającą Obrzędy święceń biskupa, prezbiterów i diakonów¹. Od razu zwraca uwagę zmieniony tytuł księgi, który przyjmując porządek zstępujący, od biskupstwa do diakonatu, bardziej respektuje teologię sakramentu święceń, prezentowaną przez najstarszą tradycję Kościoła i nauczanie Soboru Watykańskiego II. Poza tym użycie liczby pojedynczej w przypadku biskupa i liczby mnogiej przy święceniach prezbiterów i diakonów ukazuje, że Kościół lokalny ma tylko jednego biskupa oraz wielu prezbiterów i diakonów².

Dekret rzymskiej Kongregacji wyjaśnia, że konieczność przygotowania drugiego wydania wzorcowego spowodowana była doświadczeniem płynącym z odnowienia liturgii³. Istniały też przyczyny natury jurydycznej, tzn. konieczność dostosowania *De Ordinatione* do norm liturgicznych zawartych w Kodeksie Prawa Kanonicznego, wydanego w 1983 roku. Należało także dokonać odpowiednich przystosowań w związku z drugim wydaniem Mszału Rzymskiego w 1975 roku oraz *Caeremoniale Episcoporum* w 1984 roku.

¹ *Pontificale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II renovatum, auctoritate Pauli PP. VI editum, Ioannis Pauli PP. II cura recognitum. De Ordinatione Episcopi, Presbyterorum et Diaconorum*. Editio typica altera, Typis Polyglottis Vaticanis 1990 (= OEPE).

² Zob. M. Lessi-Ariosto, *Commentarium*, „Notitiae” 26 (1990) 96.

³ Na temat historii i prac związanych z przygotowaniem drugiego wydania Obrzędu święceń biskupa, prezbiterów i diakonów zobacz: A. Bugnini, *La riforma liturgica (1948-1975)*, Bibliotheca „Ephemerides Liturgicae”, Subsidia 30, Roma 1983, ss. 687-700; F. Dell’oro, *La „Editio typica altera” del Pontificale Romano delle Ordinanze*, RL 78 (1991) 281-335.

Ta sama rzymska Kongregacja dekretem z dnia 12 stycznia 1998 roku zatwierdziła polskie tłumaczenie Pontyfikału. 8 kwietnia 1998 roku Prymas Polski Kardynał Józef Glemp wydał dekret zezwalający na druk Pontyfikału, który światło dzienne ujrzął w 1999 roku⁴. W naszym studium zajmiemy się jedynie Obrzędem święceń prezbiterów. Najpierw obrzędy te zostaną przedstawione w panoramie historycznej, następnie ukaże się ich strukturę w odnowionym Pontyfikale Rzymskim. Na zakończenie wskazane zostaną niektóre tematy teologiczne święceń prezbiteratu.

I. OBRZĘDY ŚWIĘCEŃ PREZBITERATU W PANORAMIE HISTORYCZNEJ

1. POSŁUGI I CHARYZMATY W NOWYM TESTAMENCIE

Terminy *ordo*, *ordinatio*, *ordinare*, *ordo ecclesiasticus*, *ordo presbyterorum*, *ordo episcoporum*, które dziś określają różne posługi ministerialne pełnione w Kościele i sposób ich przyjmowania są obce dla pism NT. W pierwotnym Kościele kluczem do zrozumienia spełnianych posług były następujące terminy: *diakonia* – służba, *exousia* – władza, autorytet, *oikonomia* – zarządzanie, *charisma* – charyzmat, *apostellō* – posyłać, *apostolos* – posłany, *presbenō* – służyć jako ambasador⁵.

Nowy Testament dostarcza nam wiele świadectw o istniejących we wspólnotach Kościoła pierwotnego posługach i charyzmatach⁶. Są one zróżnicowane i uporządkowane według określonej hierarchii. Podobnie jak w ludzkim ciele są różne członki, mające do spełnienia różne zadania, tak we wspólnocie są różne posługi i charyzmaty (por. 1 Kor 12, 12-30; szczególnie 28-29). Pośród wszystkich posług pierwsze miejsce zajmuje *Dwunastu*, którzy zostali wybrani przez samego Jezusa: *Potem wyszedł na górę i przywołał do siebie tych, których sam chciał, a oni przyszli do Niego. I ustanowił Dwunastu, aby Mu towarzyszyli, by mógł wysy-*

⁴ *Pontyfikał Rzymski* odnowiony zgodnie z postanowieniem świętego Soboru Powszechnego Watykańskiego II wydany z upoważnienia Papieża Pawła VI poprawiony staraniem Papieża Jana Pawła II. *Obrzędy Święceń Biskupa, Prezbiterów i Diakonów*, Wydanie drugie wzorcowe, Katowice 1999 (= OŚBPD).

⁵ Por. A. Santantoni – S. Parenti, *Gli ordini sacri e i ministeri*, w: A. J. Chupungco (red.), *Scientia liturgica*, IV, Piemme, 1998, 210-211.

⁶ Literatura teologiczna i liturgiczna jest dość bogata. Wystarczy wymienić tylko niektóre pozycje: *The Ministry in Historical Perspective*, H.R. Niebuhr (red.), New York 1956; P. de Clerck, *Ordination, Orde*, Paris 1984; P. Journel, *Le ordinazioni*, w: A.G. Martimort (red.), *La Chiesa in preghiera*, III, Brescia 1987, 159-201; I. Oñatiba, *Ministeri ecclesiali: Ordine*, w: D. Borobio (red.), *La celebrazione nella Chiesa*, II, Leumann Torino 1994, 662-728; A. Santantoni – S. Parenti, *Gli ordini sacri e i ministeri*, art. cyt., 209-266.

łać ich na głoszenie nauki (Mk 3, 13-14). Wybór i posługa apostołów stała się punktem odniesienia oraz źródłem dla wszystkich innych posług w Kościele, które ze swej natury muszą być apostołskie⁷.

Ważną rolę w powstawaniu nowych wspólnot pełnili apostołowicze (zob. Mk 6,7; Dz 18,27; Gal 4,14; *Didaché* 11,4)⁸, prorocy (zob. Dz 13,3; 1 Kor 12,28; 14,29; *Didaché* 13, 1-3), nauczyciele i doktorzy (zob. 1 Kor 12,28; Ef 2,20; 3,5; 4,11). Ci ostatni wraz z ewangelistami pełnili posługę przepowiadania, czyli głosili ewangelię i wyjaśniali Pismo. Ich funkcje w przyszłości przejmą biskupi i prezbiterzy⁹.

We wspólnotach chrześcijańskich istniały posługi, które gwarantowały ich normalne i ustabilizowane funkcjonowanie. Były to posługi związane z kierowaniem i zarządzaniem wspólnotami. Używa się następujących terminów: *hegúmenos* – przełożony (Łk 22,26; Hbr 13,7.17.24), *proistámenos* – przewodniczący (Rz 12,8; 1 Tes 5,12), *presbyteros* – prezbiter, starszy (Dz 11,30; 14,22; 16,2; 20,17; 21,28; 1 Tm 4,4; 5,17.19; Tt 1,5; Jk 5,14; 1 Pt 5,1), *episkopos* – biskup (Dz 20,28; Flp 1,1; 1 Tm 3, 1-7; Tt 1,7)¹⁰, *diákonos* – diakon (1 Tm 3, 8-13; Flp 1,1). Wypełnianie wspomnianych posług rozumiano jako *diakonia* dla całej wspólnoty.

Pisma NT nie dostarczają nam żadnego szczegółowego opisu sposobu wybierania i ustanawiania poszczególnych posług. Fakt ich wybrania, powołania i przeznaczenia do pełnienia określonych zadań przypisywany jest Bogu lub Duchowi Świętemu (Dz 1, 15-26; 13,2; 20,28; 1 Kor 12,28). Na podstawie niektórych tekstów można zauważyć, że istniały pewne *formy* i rytury wprowadzające w pełnienie posługi:

1. Dz 6,1-3 – wybór siedmiu diakonów – wybór dokonany przez wspólnotę, nałożenie rąk i modlitwa Apostołów;
2. Dz 13,3-4 – misja Pawła i Barnaby – post i modlitwa, nałożenie rąk przez proroków i nauczycieli;
3. 1 Tm 4,14; 2 Tm 1,6 – proroctwo i nałożenie rąk przez kolegium prezbiterów¹¹.

⁷ Por. J. Mateos, *Los „doce” y otros seguidores de Jesūs en el evangelio de Marcos*, Madrid 1981.

⁸ Nie należy ich mylić z *Dwunastoma*, gdyż jest to pojęcie szersze, określające oficjalnie posłanych w celu nakładania rąk dla ustanowienia biskupów (2 Tm 1,6), udzielenia daru Ducha Świętego (Dz 19,6), uzdrawiania chorych (Dz 28,8) i przewodniczenia Eucharystii (Dz 20, 7-12).

⁹ Por. I. Oñatiba, *Ministeri ecclesiali: Ordine*, art. cyt., 664; A. Santantoni – S. Parenti, *Gli ordini sacri e i ministeri*, art. cyt., 212.

¹⁰ W NT dwa terminy *presbyteros* i *episkopos* określają te same osoby. Pierwszy termin określa posługę, natomiast drugi wskazuje na pewien wybrany aspekt pełnionej posługi. Chodzi o czuwanie i troskę o powierzona im wspólnotę (np. Dz 20,28). Zob. A. Santantoni – S. Parenti, *Gli ordini sacri e i ministeri*, art. cyt., 213-214; R.E. Brown, *Priest and Bishop. Biblical Reflections*, New York 1970.

¹¹ Por. I. Oñatiba, *Ministeri ecclesiali: Ordine*, art. cyt., 665.

2. ORDYNACJA PREZBITERA WEDŁUG TRADYCJI APOSTOLSKIEJ

Na przestrzeni II i III wieku dokonało się utrwalenie trzech stopni pełnionych posług w porządku hierarchicznym: biskup, prezbiter i diakon. Nastąpiła także zmiana w terminologii, gdyż zaczęto używać następujących pojęć: *sacerdos*, *summus sacerdos*, *sacerdotalis*, *ordinare*, *ordinatio*, *ordo*, *ordo episcoporum*, *ordo presbyterii*, *ordo diaconii*. Naturę posług określają natomiast łacińskie terminy: *honor*, *dignitas*, *auctoritas*¹².

Zanim przejdziemy do obrzędu święceń prezbiterów w *Tradycji Apostolskiej* należy wyjaśnić niektóre przedstawione wyżej pojęcia. Łacińskie słowo *ordo* w znaczeniu cywilnym oznaczało określoną społeczność. W starożytnym Rzymie mówiło się o *ordo* senatorów, *ordo* zarządzających miastem. W chrześcijaństwie przez użycie tego słowa podkreślano różnicę między ludem i duchowieństwem: *Differentiam inter ordinem et plebem constituit Ecclesiae auctoritas*¹³. *Ordo* oznaczał przede wszystkim stan duchowny jako całość, a potem także poszczególne stopnie święceń: *ordo presbyterorum*, *ordo episcoporum*. Otrzymujący święcenia prezbiteratu nie tyle otrzymywał *ordo*, co raczej do niego był przyjmowany¹⁴.

Łacińskie terminy *ordinatio*, *ordinare*, prawdopodobnie zostały wzięte z rzymskiego języka prawniczego i oznaczały nominację urzędników. Starożytność chrześcijańska używała ich w odniesieniu do funkcji kapłańskich oraz do określenia instalacji w urzędzie. Pojęcia zawierały ideę uświęcenia i potwierdzenia wyboru ze strony Boga. W sakramentarzach rzymskim słowa te występowały zamiennie z *consecrare* i *benedicere*¹⁵.

Tradycja Apostolska świętego Hippolita¹⁶, dokument liturgiczno-kanoniczny, pochodzący z początku III wieku, zawiera opis ordynacji biskupa, prezbitera i diakona. Po dokładnym opisie ordynacji biskupa może zaskakiwać bardzo skromny opis ordynacji prezbitera¹⁷. Nie znajdujemy żadnej wzmianki o wyborze kandydata. Ordynacji dokonuje biskup przez nałożenie rąk i modlitwę. Gest nałożenia rąk wykonują także wszyscy prezbiterzy uczestniczący w obrzędzie¹⁸. I choć jest to ten

¹² Por. P.M. Gy, *Vocabolario antico per il sacerdozio cristiano*, w: *Studi sul sacramento dell'Ordine*, Roma 1959, 91-110; A. Chupungco, „*Servitori*” di Cristo nella Chiesa. *Vescovi, presbiteri, diaconi, laici*, Roma (brak roku wydania), 43-50; B. Nadolski, *Liturgika*, III, Poznań 1992, 157-159.

¹³ Tertulian, *De exhortatione castitatis* 7,3; CCL 2, s. 1024-1025.

¹⁴ Por. P. Jounel, *Le Ordinanze*, art. cyt., 160.

¹⁵ Por. B. Nadolski, *Liturgika*, dz. cyt., 158.

¹⁶ B. Botte (ed.), *La Tradition apostolique de Saint Hippolyte. Essai de reconstitution*, LQF 39, Münster i Wf. 1963 (= TA)

¹⁷ Tamże, 7.

¹⁸ Tamże, 8.

sam gest posiada on różne znaczenie¹⁹. W przypadku prezbiterów jest znakiem uczestnictwa w tej samej łasce i w tej samej posłudze. Wszyscy prezbiterzy posiadają tego samego kapłańskiego ducha – *communem presbyterii spiritum; propter communem et similem cleri spiritum*²⁰. Dalej podkreśla się, że tym, który dokonuje ordynacji jest biskup, gdyż prezbiter nie ma władzy udzielania, on może tylko otrzymać²¹.

Modlitwa w swej części anamnetycznej przywołuje wydarzenie wybrania przez Mojżesza siedemdziesięciu starszych ludu i obdarowania ich przez Boga tym samym duchem, którego miał Mojżesz. Starsi ludu otrzymali ducha Mojżesza, aby mogli mu pomagać w kierowaniu ludem (por. Lb 11, 16-17). Kulminacyjny moment modlitwy obejmuje prośbę o ducha łaski i rady dla prezbiterów, aby mogli pomagać w kierowaniu ludem Bożym – *et impartire Spiritum gratiae et consilii presbyterii, ut adiuvet et gubernet plebem tuam*²². Prezbiter nie jest określany przez przyporządkowanie biskupowi, a tym bardziej przez udział w jego kapłaństwie, lecz jako część kolegium prezbiterów, pomagających w kierowaniu Kościołem. Kolegium prezbiterów widziane jest jako senat lub konsylium w prowadzeniu i kierowaniu ludem Bożym. Przewodniczącym tego konsylium jest biskup²³.

3. ORDYNACJA PREZBITERA W DAWNYCH *ORDINES ROMANI*

Źródła dla poznania ordynacji prezbitera w tym okresie są następujące:

– *Sakramentarz z Werony*, który podaje modlitwę ordynacyjną biskupa, diakona i prezbitera włączone w formularz mszalny²⁴;

– *Sakramentarz gregoriański typu Hadrianum*, gdzie znajdujemy także modlitwy ordynacyjne, ale w porządku: biskup, prezbiter, diakon²⁵;

– *Ordo Romanus XXXIV-XL*, które zawierają obrzędy i teksty dotyczące ordynacji akolity, subdiakona, diakona, prezbitera i biskupa²⁶.

¹⁹ Należy rozróżnić dwa pojęcia: *heirotonia* – gest oznaczający władzę ordynacji, przekazania łaski (kompetencja biskupa) i *heirotesia* – określenie gestu, przez który prezbiter nie przekazuje łaski, ale akceptuje włączenie nowego członka w kolegium prezbiterów. Język łaciński dla określenia obu gestów używa jednego terminu: *impositio manu (manum)*. Zob. C. Vogel, *L'imposition des mains dans les rites d'ordination en Orient et en Occident*, „La Maison-Dieu”, 102 (1970) 52-72.

²⁰ TA 8.

²¹ Tamże.

²² Tamże 7.

²³ Por. A. Chupungco, „*Servitori*” di Cristo nella Chiesa, dz. cyt., 43-46.

²⁴ L.C. Mohlberg (ed.), *Sacramentarium Veronese*, Roma 1956, 952-954 (= Ve).

²⁵ J. Deshusses (ed.), *Le Sacramentaire Grégorien*, t. 1, Fribourg 1979, 27-29 (= Ha).

²⁶ M. Andrieu (ed.), *Les Ordines Romani du haut moyen age*, t. 3-4, XXXIV-XL (= OR).

Obrzędu święceń prezbiteratu dokonywano przez modlitwę ordynacyjną oraz proste gesty i rytę²⁷. Celebracja miała miejsce w soboty Kwartalnych Dni w obecności biskupa i wspólnoty. W poniedziałek przed przyjęciem święceń wybrani byli wzywani przed papieża. W jego obecności, na relikwie świętych, zaświadczała, że nie popełnili żadnego grzechu, który przeszkadzałby w przyjęciu święceń. W środę we mszy św. odprawianej przez papieża w Bazylice Matki Bożej Większej przedstawiano imiennie kandydatów wobec całej wspólnoty. Po ich przedstawieniu czytający pytał: *Si quis habet contra hos viros aliquam querellam, exeat confidenter propter Deum et secundum Deum et dicat. Memor sit tamen omnino communionis suae*²⁸. Czynność tę powtarzano w piątek w kościele stacijnym św. Apostołów. Liturgia święceń odbywała się po południu w sobotę w rotundzie św. Andrzeja²⁹. Po czytaniach biblijnych, papież wzywał każdego kandydata i przeznaczał go do określonego kościoła – *titulus*³⁰. Po wezwaniu papieża do modlitwy: *Oremus fratres dilectissimi*, schola śpiewała modlitwę litanijną³¹. Zaraz po ordynacji diakonów następowała ordynacja prezbiterów. Ordynowani zakładali strój kapłański³² i ustawiali się przed papieżem, który nakładał na nich ręce i odmawiał nad nimi modlitwę święceń³³. Jeżeli ordynacji udzielał biskup, ręce nakładali także obecni prezbiterzy³⁴. Po odmówieniu modlitwy konsekuracyjnej³⁵, papież namaszczał ręce prezbiterów olejem świętym, odmawiając przy tym modlitwę³⁶. W końcu, papież przekazywał wyświęconym prezbiterom pocałunek pokoju, a ci zanosili go uczestniczącym w liturgii biskupom i innym prezbiterom³⁷. Po zakończeniu obrzędów ordynacji prezbiterów odczytywano fragment ewangelii i kon-

²⁷ Zob. OR XXIV, 4-13; OR XXVI, 4-28; OR XXIX, 1-31.

²⁸ OR XXXVI, 9.

²⁹ Zob. M. Andrieu (ed.), OR, t.4, ss., 127-128.

³⁰ OR XXXIX, 19: *Talis presbyter, regionis tertiae, titulo tale, Ille.*

³¹ OR XXXIV, 7-10.

³² Źródła nie są jednolite co do przekazywania szat, które w Rzymie były mniej ważne, gdyż posługiwał się nimi już archidiacon nie mający właściwych święceń. Przekazanie szat było natomiast cenione w Hiszpanii, gdyż obrzędu dokonywał sam biskup, wypowiadając przy tym odpowiednie słowa. Zob. M. Kunzler, *Liturgia Kościoła*, Poznań 1999, 474.

³³ OR XXXIX, 23: *Archidiaconus induit orarios et planitas ad presbiteros, stans ante altare, et iterum ducit eos ante pontificem et accipiunt orationem presbyterii ab ipso.*

³⁴ Zob. OR XXXV, 28: *Nam ceteri episcopi, quando consecrant presbiterum, alii presbiteri astantes duo vel tres cardonales manus super caput ipsius qui consecratur inponunt.*

³⁵ OR XXXV, 29-30 zawiera dwie różne modlitwy konsekuracyjne.

³⁶ OR XXXV, 31: *Consecrentur et sanctificentur manus iste per istam unctionem et nostram benedictionem, ut, quecumque recte sanctificaverint vel benedixerint, sint sanctificata et benedicta. Amen.* Trzeba zauważyć, że ten obrzęd jest późniejszy i nie pochodzi z Rzymu lecz z Francji z VIII w. Zob. C. Vogel (Ed.) *Le Pontifical Romano-Germanique du dixième siècle*, Città del Vaticano 1963, XVI, 35 (= PRG).

³⁷ OR XXXV, 32.

tynuowano celebrację Mszy świętej³⁸. Nowo wyświęceni prezbiterzy zajmowali miejsca najbliższe papieża – *supra omnes presbyteros*³⁹ i jako pierwsi przyjmowali komunię świętą.

Modlitwa ordynacyjna, przypisywana papieżowi Leonowi Wielkiemu, zawierała bogate treści teologiczne i doskonałą konstrukcję literacką⁴⁰. Dla lepszego zrozumienia tej modlitwy należy wziąć pod uwagę kontekst kulturalny i strukturę socjopolityczną okresu jej powstania. Wszystkie modlitwy ordynacyjne zawarte w Sakramentarzu z Werony zawierają wiele pojęć wziętych ze sceny politycznej VI wieku. Oczywiście nastąpił tu proces ich spirytualizacji i dzięki temu mogą wyrazić teologię kapłaństwa ministerialnego⁴¹.

Modlitwa konsekracyjna⁴² poprzedzona jest wstępem: *Oremus*⁴³ i *Exaudi nos*⁴⁴, które zawierają zaproszenie do modlitwy za tych, których Bóg wybrał do posługi prezbiterów (*ad presbyterii munus elegit*). W części anamnetycznej wspomina się siedemdziesięciu starszych z Izraela, wybranych do pomocy Mojżeszowi, synów Aarona, spełniających czynności kapłańskie i w końcu współpracowników Apostołów, jako głosicieli słowa Bożego. Ta typologia wskazuje na funkcje i zadania prezbiterów. Jako współpracownicy biskupa mają kierować Ludem Bożym, spełniać funkcje kapłańskie i głosić słowo Boże. Ich posługa określona jest w relacji do posługi biskupa jako *secundi meriti munus, sequentis ordinis viros et secundae dignitatis, secundus praedicator*. Prezbiter nie tyle uczestniczy w kapłaństwie biskupa, ile raczej wykonuje to samo kapłaństwo jako jego pomocnik (*adiutor, comes, cooperator*)⁴⁵. Przez święcenia w stopniu prezbiteratu otrzymuje drugi *sacerdotales gradus* oraz godność drugiego stopnia (*secundi meriti munus*). Epikleza modlitwy ordynacyjnej jest prośbą skierowaną do Boga Ojca, aby udzielił kandydatowi godności prezbiteratu i odnowił w nim ducha świętości (*Da, quaesumus, Pater, in hos famulos tuos presbyterii dignitatem. Innova in visceribus eorum spiritum sanctitatis*). Prezbiterzy przykładem swojego życia mają pociągać do nawrócenia innych ludzi (*censuramque morum exemplo suae conversationis insinuent*)⁴⁶.

³⁸ Tamże, 33.

³⁹ OR XXXIX, 24.

⁴⁰ Ve 952-954.

⁴¹ Najczęściej używanymi terminami są: *dignitas, honor, gradus*. *Dignitas* to przymiot związany z urzędem oraz z osobami, które go pełnią. Podkreśla się ważność urzędu. *Honor* oznaczał szacunek i uznanie, którym lud darzył osoby pełniące urzędy publiczne. W końcu terminem *gradus* określano różne stopnie urzędniczej kariery publicznej. Zob. A. Chupungco, „*Servitori*” *di Cristo nella Chiesa*, dz. cyt., 46-47.

⁴² Takiego terminu używa Ve 952.

⁴³ Ve 952.

⁴⁴ Ve 953.

⁴⁵ Zob. B. Nadolski, *Liturgika*, dz. cyt., 163.

⁴⁶ Ve 954.

Na podstawie używanych w modlitwie pojęć można zauważyć, że współistniały dwie koncepcje posługi prezbitera. Pierwsza tradycyjna określała ją jako *munus* i *dispensatio*, a druga, nowa używała pojęć *honor*, *dignitas*, *gradus*, *meritum*. Druga koncepcja definiowała posługę prezbitera poprzez jego relację do biskupa, jako jego *adiutor*, *comes*, *cooperator*, zawsze jednak drugiego stopnia⁴⁷.

4. OBRZĘDY ŚWIĘCEŃ PREZBITERATU W OKRESIE OD VIII DO XIII WIEKU

W okresie od VIII do XIII wieku w rytuale ordynacji prezbitera dokonały się pewne ważne zmiany, których poznanie pozwoli lepiej zrozumieć współczesne obrzędy święceń prezbiteratu. Zmiany te związane są z łączeniem pewnych elementów pochodzących z liturgii germańskiej, galijskiej, celtyckiej i hiszpańskiej. Duży wpływ na kształtowanie teologii prezbiteratu mieli także pisarze kościelni z epoki karolińskiej i późniejszej scholastycznej⁴⁸.

Już na początku VII wieku w hiszpańskiej liturgii święceń prezbitera⁴⁹ pojawiły się dwa rytury, które poprzez liturgię galijską weszły na stałe do liturgii rzymskiej. Pierwszym z nich było ubranie stuły i ornatu przez nowo wyświęconego prezbitera, drugim zaś, tzw. *traditio instrumentorum*, czyli wręczenie prezbiterowi pateny z chlebem i kielicha z winem. Poprzez takie działania symboliczne starano się ukazać, że wraz ze święceniami prezbiter otrzymuje określoną władzę i funkcję⁵⁰. Zostaje podkreślona kapłańska funkcja prezbitera i władza celebrowania eucharystii.

W tym okresie wprowadzono także gest namaszczenia rąk prezbitera olejem świętym. Źródłem tego obrzędu należy szukać w liturgii celtyckiej lub hiszpańskiej. W ten sposób chciano „zmaterializować” w rycie namaszczenie Ducha Świętego, wzywanego wcześniej w modlitwie ordynacyjnej. Ryt ten przyczynił się do większej sakralizacji święceń prezbiteratu⁵¹. Trzeba jednak podkreślić, że wprowadzanie nowych symboli zacierało czytelność i ważność gestu nałożenia rąk. Poza tym wraz z wprowadzaniem nowych obrzędów zmieniała się teologia prezbiteratu i coraz bardziej zaczęto akcentować funkcję kapłańską prezbiterów.

Od X wieku zaczęły pojawiać się Pontyfikały, które między innymi zawierały obrzędy święceń prezbiterów. W pierwszym z nich, w tzw. Pontyfikale Rzymsko-

⁴⁷ Zob. I. Oñati, *Ministeri ecclesiali: Ordine*, art.cyt., 675.

⁴⁸ Tamże, 675-684.

⁴⁹ Źródłem jest tutaj: M. Férotin (ed.) *Le Liber ordinum en usage dans l'Église wisigotique et mozarabe d'Espagne du Ve au XIe siècle*, Paris 1912, ss. 54-55.

⁵⁰ Zob. I. Oñati, *Ministeri ecclesiali*, art. cyt., 679.

⁵¹ Zob. I. Oñati, *Ministeri ecclesiali: Ordine*, art.cyt., 679.

Germańskim⁵² nastąpiło oddzielenie ordynacji biskupa⁵³ od ordynacji prezbitera i diakona⁵⁴. Prezbiterat stał się ukoronowaniem posług niższych, natomiast świeccia biskupie zostały umieszczone z obrzędami koronacji króla i imperatora⁵⁵. Obrzęd święceń prezbitera rozpoczynał się od pytań stawianych przez biskupa, dotyczących wolności przyjmowanych święceń, godności kandydata, wytrwania w pełnieniu posługi prezbitera i posłuszeństwa biskupowi⁵⁶. W Pontyfikale obok starożytnej modlitwy ordynacyjnej umieszczono jeszcze jedną *Deus sanctificationum*⁵⁷. Modlitwę ordynacyjną poprzedzało założenie szat kapłańskich przez nowo wyświęconego prezbitera. Nowe *ordo* przedstawia prezbitera jako tego, który wyświęcony jest dla odprawiania Eucharystii. Prezbitery nie jest więcej członkiem kolegium prezbiterskiego, ale przewodniczącym małej wspólnoty, jest przewodniczącym zgromadzenia liturgicznego i celebrazem misterium Ciała i Krwi Pańskiej⁵⁸.

Następne Pontyfikaty⁵⁹ nie wносиły żadnych zasadniczych zmian. Dopiero w Pontyfikale skomponowanym w roku 1293 przez biskupa z Mende, Guillaume Duranda⁶⁰ znajdują się pewne nowości. Przede wszystkim jest tam przemówienie biskupa skierowane do kandydatów do święceń, w którym przypomina im znaczenie przyjmowanych święceń⁶¹. Namaszczeniu olejem świętym towarzyszył śpiew sekwencji *Veni, Sancte Spiritus* lub *Veni Creator Spiritus*⁶².

Na zakończenie obrzędu, po Komunii św., wykonuje się drugi raz gest nałożenia rąk, przez który udziela się prezbiterym władzy odpuszczania grzechów. Gestowi towarzyszyły słowa: *Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseras peccata, remittuntur eis, et quorum retinueris, retenta sunt* (J 20, 23)⁶³. Wtedy też spuszczano zwinięty dotąd na plecach aż po ramiona ornat na znak dopełnienia święceń. Na zakończenie tego obrzędu nowo wyświęceni składali przyrzeczenie posłuszeństwa swojemu biskupowi za pomocą obrzędu włożenia rąk w ręce biskupa⁶⁴. Ob-

⁵² C. Vogel (ed.), *Le Pontifical, romano-germanique du dixième siècle*, Città del Vaticano 1963, XVI (=PRG).

⁵³ PRG LVI-LXX.

⁵⁴ PRG XVI.

⁵⁵ Zob. P. Jounel, *Le ordinazioni*, dz. cyt., 185.

⁵⁶ PRG XVI.

⁵⁷ L.C. Mohlberg (ed.), *Liber Sacramentorum Romanae Aeclesiae Ordinis Anni Circuli*, (*Sacramentarium Gelasianum* Roma 1960, 148.

⁵⁸ Zob. P. Jounel, *Le ordinazioni*, dz. cyt., 186-187.

⁵⁹ Pontyfikał Rzymski z XII w. i Pontyfikał Kurii Rzymskiej z XIII w.

⁶⁰ M. Andrieu (ed.), *Le Pontifical Romain au moyen-âge*, t. III, *Le Pontifical de Guillaume Durand*, Città del Vaticano 1940, Liber primus, XIII (=PGD).

⁶¹ PGD XIII, 5.

⁶² PGD XIII, 16.

⁶³ PGD XIII, 25.

⁶⁴ Tamże, 27.

rzęd ten zaczerpnięto z obecnego w germańskiej symbolice prawnej zwyczaju promowania lennika. Po złożeniu przyrzeczenia posłuszeństwa biskup przekazywał wyświęconym pocałunek pokoju⁶⁵.

Pierwsza drukowana edycja Pontyfikału Rzymskiego miała miejsce w 1485 roku. Obrzęd święceń prezbiterów został przejęty w całości z Pontyfikału Guillaume Duranda. Łatwo zauważyć, że najistotniejszy wcześniej moment święceń, czyli gest nałożenia rąk w milczeniu i modlitwa ordynacyjna straciły swoje znaczenie na rzecz gestu przekazania kielicha i pateny z przygotowanymi darami ofiarnymi. Gest ten zaczęto uważać za formę sakramentu święceń prezbiteratu. To fałszywe rozumienie zostało przypieczętowane przez Sobór Florencki (1439) w Dekrecie dla Ormian⁶⁶. Obrzęd święceń prezbiteratu w takiej formie pozostał aż do reformy dokonanej przez Sobór Watykański II.

5. DE ORDINATIONE PRESBYTERI Z 1968 ROKU

Dobrego przygotowania do reformy obrzędów Sakramentu święceń dokonał papież Pius XII wydając Konstytucję apostolską *Sacramentum Ordinis*, w której określa, że nałożenie rąk i modlitwa święceń należą do istoty sakramentu⁶⁷. Następny krok uczyniła Konstytucja o liturgii Soboru Watykańskiego II, wskazując konieczność krytycznego opracowania obrzędów święceń zarówno w odniesieniu do ceremonii jak i do tekstów⁶⁸. Także inne dokumenty soborowe dawały teologiczny obraz ministeriów kościelnych⁶⁹, co niewątpliwie przyczyniło się do opracowania nowych obrzędów święceń.

Odnowione obrzędy święceń zostały promulgowane przez Konstytucję apostolską papieża Pawła VI *Pontificalis Romani Recognitio*, 18 czerwca 1968 roku⁷⁰. Nowa księga została zatytułowana *De ordinatione diaconi, presbyteri et episcopi*⁷¹. Zawartość księgi jest następująca: dekret Kongregacji Obrzędów, Konstytucja apostolska Pawła VI *Pontificalis Romani Recognitio*, Ordynacja diakonów, prezbiterów, diakonów i prezbiterów w jednym działaniu liturgicznym, Ordynację jednego biskupa, jednego diakona, jednego prezbitera, Ordynację diakona

⁶⁵ Tamże.

⁶⁶ BF VII, 540.

⁶⁷ Pius XII, Konstytucja apostolska, *Sacramentum Ordinis* (1947), AAS 40, 1948, s. 5.

⁶⁸ Por. KL 76.

⁶⁹ Zob. np. LG 10; 17; 21; 28; 29; 32; PO 2-3;5-6; 8.

⁷⁰ AAS 60, 1968, ss. 369-373.

⁷¹ *Pontificale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP VI promulgatum, De ordinatione Diaconi, Presbyteri et Episcopi*, Editio Typica, Typis Poliglottis Vaticanis 1968 (= ODPE).

i prezbitera w jednej akcji liturgicznej, Ordynację wielu biskupów, zestaw czytań przewidzianych do Mszy święceń, teksty z nutami: *Hanc igitur, Veni Creator Spiritus, Te Deum laudamus*.

W nowym Pontyfikale dokonano ujednoczenia terminologii dotyczących święceń. Na określenie wszystkich stopni używa się terminu *ordinatio*. Trzeba jednak zauważyć, że rubryki używają terminu *consecrator* w odniesieniu do biskupa udzielającego święceń. Wstępujący porządek święceń nawiązuje do *Missale Francorum*⁷². Wszystkie ordynacje powinny odbywać się w czasie Mszy św., w świąteczny dzień, w katedrze i przy licznych udziale wiernych⁷³. Obrzędy święceń rozpoczynają się po odczytaniu Ewangelii⁷⁴.

Struktura trzech święceń jest jednakowa dla wszystkich stopni. W obrzędzie ordynacji prezbitera do rytów wprowadzających należą: przedstawienie kandydata⁷⁵, wybór przez biskupa⁷⁶, homilia głównego celebransa⁷⁷, ślubowanie kandydata⁷⁸, przyrzeczenie posłuszeństwa⁷⁹, wezwanie do modlitwy⁸⁰, Litanie do świętych, w czasie, której kandydaci leżą krzyżem⁸¹, modlitwa na zakończenie Litanii⁸². Najważniejszym momentem święceń jest nałożenie rąk przez biskupa i wszystkich obecnych prezbiterów⁸³ oraz modlitwa ordynacyjna⁸⁴. W nowym obrzędzie święceń zostały uproszczone ryty wyjaśniające, czyli nałożenie stuy i ornatu⁸⁵, namaszczenie rąk⁸⁶, wręczenie chleba i wina⁸⁷ oraz pocałunek pokoju⁸⁸. Po przekazaniu pocałunku pokoju Eucharystia jest dalej koncelebrowana przez biskupa i neoprezbiterów⁸⁹.

Obrzęd ordynacji prezbitera rozpoczyna się od wezwania i przedstawienia kandydatów biskupowi. Następnie wyznaczony wcześniej kapłan zwraca się z prośbą

⁷² *Missale Francorum*, ed. L.C. Mohlberg, L. Eizenhöfer, P. Siffrin, Roma 1957 (REDMF 2), nn. 1-44.

⁷³ ODPE, nn.1-2, s. 31.

⁷⁴ ODPE, n. 9, s. 31.

⁷⁵ ODPE, nn. 10-11, s. 31.

⁷⁶ ODPE, nn. 12-13, s. 31-32.

⁷⁷ ODPE, n. 14, ss. 32-33.

⁷⁸ ODPE, n. 15, ss.33-34.

⁷⁹ ODPE, n. 16, s. 34.

⁸⁰ ODPE, n. 17, s. 35.

⁸¹ ODPE, n. 18, ss. 35-37.

⁸² ODPE, n. 19, ss. 37-38; B. Nadolski wezwanie do modlitwy, Litanie do świętych i modlitwa na zakończenie Litanii zalicza do rytów sakramentalnych. Zob. *Liturgika*, t. III, dz. cyt., 175.

⁸³ ODPE, nn. 20-21, s.38.

⁸⁴ ODPE, n. 22, ss. 38-44.

⁸⁵ ODPE, n. 23, s. 44.

⁸⁶ ODPE, nn. 24-25, ss. 44-45.

⁸⁷ ODPE, n. 26, s. 46.

⁸⁸ ODPE, nn. 27-28, ss. 46-49.

⁸⁹ ODPE, n. 29, s. 49.

do biskupa, aby udzielił święceń kapłańskich. Kandydaci nie są tu nazywani diakonami, lecz braćmi⁹⁰. W odpowiedzi udzielanej biskupowi, dotyczącej zdatości do święceń, wspomina się konsultację z wiernymi oraz z gronem osób odpowiedzialnych za przygotowanie do święceń⁹¹.

W Pontyfikale znajduje się także propozycja homilii, w której biskup ukazuje wszystkim zgromadzonym funkcje kapłana w Kościele. Prezbiterzy, z wyboru samego Chrystusa i w Jego imieniu, będą wykonywali publicznie urząd kapłański dla dobra ludzi. Jako współpracownicy biskupa, wyświęceni na prawdziwych kapłanów Nowego Przymierza, będą głosili Ewangelię, kierowali Ludem Bożym i oddawali cześć Bogu, przede wszystkim przez składanie ofiary Chrystusowej. Z głoszeniem słowa Bożego powinno iść w parze świadectwo tak, aby świętość ich życia była źródłem radości dla wyznawców Chrystusa. Jako prezbiterzy będą wykonywać w powierzonym im zakresie urząd nauczycielski, pasterski i uświęcania⁹².

Po homilii biskup zadaje kandydatom do święceń pytania, które dotyczą trzech wymiarów posługi prezbiteratu. Fundamentem jest fakt, że prezbiter jest współpracownikiem biskupa w służbie Ludowi Bożemu pod przewodnictwem Ducha Świętego. Ich służba wyraża się w posłudze słowa, celebrowaniu misteriów Chrystusa i w ścisłym jednoczeniu się z Chrystusem Najwyższym Kapłanem. Ta służba musi być pełniona w jedności z biskupem diecezjalnym, w synowskim oddaniu i posłuszeństwie⁹³.

Litania do świętych przygotowuje do najważniejszego obrzędu w ordynacji prezbitera, czyli do nałożenia rąk i modlitwy ordynacyjnej. Gest nałożenia rąk, wykonywany w milczeniu (*nihil dicens*), czyni najpierw biskup, a potem wszyscy obecni prezbiterzy, którzy zostają przy biskupie aż do zakończenia modlitwy święceń. Nałożenie rąk i modlitwa ordynacyjna tworzą jedną całość⁹⁴. Formularz modlitwy w zasadniczej części wzięto z Sakramentarza z Werony. W końcowej części modlitwy dokonano drobnych modyfikacji w celu podkreślenia eklezjalnego i misyjnego charakteru posługi prezbitera. W epikletycznej części modlitwy biskup prosi dla kandydatów o godność prezbiteratu (*presbyterii dignitatem*), o odnowienie w nich Ducha świętości i o urząd kapłański drugiego stopnia (*secundi meriti munus*)⁹⁵. Prezbiterzy są współpracownikami biskupa i posiadają udział w kapłaństwie biskupa, który cieszy się pełnią kapłaństwa. Funkcję prezbiteratu określa się jako udział

⁹⁰ ODPE, n. 12, ss. 31-32.

⁹¹ Tamże.

⁹² Zob. ODPE, n. 14, ss. 32-33.

⁹³ Zob. ODPE, nn. 15-16, ss. 33-34.

⁹⁴ Zob. ODPE, nn. 20-22, ss. 38-44.

⁹⁵ W tekście polskim nie jest wyeksponowany ten element. Mówi się tylko o urzędzie kapłańskim: *Prosimy Cię, Ojcze wszechmogący, daj tym sługom swoim godność prezbiteratu; odnow w ich sercach Ducha świętości, aby od Ciebie otrzymali urząd kapłański i przykładem swojego postępowania pociągali innych do poprawy obyczajów.*

w nauczaniu, w urzędzie pasterskim i w funkcji kapłańskiej. Te zadania są zawsze spełniane w powiązaniu z biskupem⁹⁶.

Ryty następujące po modlitwie ordynacyjnej, posługując się symbolami i gestami, wyjaśniają rzeczywistość zawartą w nałożeniu rąk i w modlitwie. Zaleca się, aby w ubieraniu szat kapłańskich pomagali inni prezbiterzy na znak włączenia w kolegium prezbiterów. Namaszczenie rąk jest znakiem wylania Ducha Świętego w geście nałożenia rąk, a wręczenie pateny z chlebem i kielicha z winem wskazują na istotną funkcję prezbitera, jaką jest sprawowanie Eucharystii. Przez udzielenie pocałunku pokoju prezbiterzy witają nowo wyświęconych jako członków prezbiterium. W koncelebrze neoprezbiterzy zajmują miejsca najbliższe obok biskupa.

II. STRUKTURA OBRZĘDU ŚWIĘCEŃ PREZBITERATU W PONTYFIKALE RZYMSKIM Z 1990 ROKU

W nowym Pontyfikale umieszczono różne warianty ordynacji prezbiterów: Obrzędy święceń prezbiterów⁹⁷, Obrzędy święceń jednego prezbitera⁹⁸ oraz połączone Obrzędy święceń diakonów i prezbiterów. Także w drugim przypadku mamy dwa warianty: Obrzędy święceń wielu diakonów i wielu prezbiterów⁹⁹ oraz Obrzędy święceń jednego diakona i jednego prezbitera¹⁰⁰. Poszczególne obrzędy święceń poprzedzają wstępy teologiczno-pastoralne, co jest nowością w porównaniu z pierwszym wydaniem Pontyfikału z roku 1968.

1. WPROWADZENIA TEOLOGICZNE I PASTORALNE I KONSTYTUCJA APOSTOLSKA *PONTIFICALIS ROMANI RECOGNITIO*

Pierwszym dokumentem wprowadzającym do odnowionych Obrzędów święceń jest Dekret Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Dekret tłumacząc stosowność przygotowania drugiego wydania wzorcowego Obrzędów odwołuje się do doświadczenia płynącego z odnowienia liturgii i jednocześnie wskazuje elementy, które uległy zmianie. W przypadku ordynacji prezbiterów dokonano następujących zmian:

– Obrzędy święceń prezbiterów we wszystkich wariantach zostały poprzeczone wprowadzeniem teologicznym i pastoralnym, ukazującym naukę o sakramencie święceń i sposób jego sprawowania.

⁹⁶ Zob. ODPE, n. 22, ss. 38-44.

⁹⁷ OEPD 118-144; OŚBPD 118-144.

⁹⁸ OEPD 145-172; OŚBPD 145-172.

⁹⁹ OEPD 260-300; OŚBPD 260-300.

¹⁰⁰ OEPD 301-341; OŚBPD 301-341.

– Obrzęd święceń prezbiterów umieszczono po obrzędzie święceń biskupa, a nie jak poprzednio po obrzędzie święceń diakańskich. Układ zstępujący jest bardziej logiczny i pozwala lepiej zrozumieć, że prezbiterzy są współpracownikami biskupa.

– W modlitwie ordynacyjnej pozostały nie zmienione słowa należące do natury sakramentu i wymagane do ważności jego sprawowania. Zostały zmienione pewne wyrażenia i dodano niektóre zdania zaczerpnięte z NT, aby dać pełniejsze pojęcie prezbiteratu jako stopnia święceń pochodzącego od Chrystusa Kapłana.

– Wyraźniej sformułowano pytania skierowane do kandydatów, dotyczące pełnienia przez nich posługi pojednania i celebracji Eucharystii¹⁰¹.

a) Konstytucja Apostolska *Pontificalis Romani Recognitio*

Następnie nowy Pontyfikał zawiera w niezmienionej formie Konstytucję Apostolską *Pontificalis Romani Recognitio*, papieża Pawła VI¹⁰². Na początku papież odwołuje się do Soboru Watykańskiego II, który polecił dokonać niezbędnych zmian w Pontyfikale Rzymskim¹⁰³. Przypomina, że przez sakrament święceń, udzielany na różnych stopniach, zostaje ustanowiona święta hierarchia Kościoła. Odwołując się do najstarszej tradycji i soborowej Konstytucji dogmatycznej o Kościele mówi o trzech stopniach święceń: biskupa, prezbitera i diakona¹⁰⁴.

W dalszej części Paweł VI przypomina naukę Kościoła o naturze i skutkach sakramentu święceń prezbiteratu. Także w tym miejscu odwołuje się do dokumentów Soboru Watykańskiego II, cytując je dosłownie: *Prezbiterzy, choć nie posiadają pełni kapłaństwa i w wykonywaniu swej władzy zależni są od biskupów, związani są jednak z nimi godnością kapłańską i na mocy sakramentu święceń, na podobieństwo Chrystusa, najwyższego i wiekuistego Kapłana (por. Hbr 5,1-10; 7,24; 9,11-28), wyświęceni są, aby głosić Ewangelię, być pasterzami wiernych i sprawować kult Boży jako prawdziwi kapłani Nowego Testamentu*¹⁰⁵ oraz: *Prezbiterzy bowiem przez święcenia i misję, otrzymywaną od biskupów, zostają wyniesieni do służenia Chrystusowi Nauczycielowi, Kapłanowi i Królowi, uczestnicząc w Jego posłudze, dzięki której Kościół tutaj na ziemi, nieustannie rośnie jako Lud Boży, Ciało Chrystusa i Świątynia Ducha Świętego*¹⁰⁶.

¹⁰¹ Zob. Dekret Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, w: OŚBPD, ss. 5-6.

¹⁰² P a w e ł VI, *Pontificalis Romani Recognitio*, w: OEPD, ss. VII-XII;

¹⁰³ Zob. KL 25. 76.

¹⁰⁴ KK 28.

¹⁰⁵ Tamże, 28.

¹⁰⁶ PO 1.

W odnowionym Pontyfikale, rozczłonkowane dotąd obrzędy święceń prezbiteratu mają uzyskać większą zwartość, aby najważniejsze czynności święceń zostały wyeksponowane¹⁰⁷. Do istotnych elementów święceń prezbiteratu należą gest nałożenia rąk, dokonywany w milczeniu przez biskupa i modlitwa ordynacyjna. Gest nałożenia rąk przez biskupa stanowi materię sakramentu, a słowa modlitwy ordynacyjnej jego formę. Do ważności aktu sakramentalnego wymagane są następujące słowa tejże modlitwy: *Prosimy Cię, Ojczy wszechmogący, daj tym swoim sługom godność prezbiteratu; odnow w ich sercach Ducha świętości, niech wiernie pełnią przyjęty od Ciebie, Boże urząd posługiwania kapłańskiego drugiego stopnia i przykładem swojego życia pociągają innych do poprawy obyczajów*¹⁰⁸.

b) Wprowadzenie ogólne

Drugie wydanie Pontyfału zawiera Wprowadzenie ogólne oraz Wprowadzenie teologiczno-pastoralne do poszczególnych obrzędów święceń. Wstęp ogólny, bardzo prosty w swoich sformułowaniach składa się z trzech części:

- Święcenia; (*De Sacra Ordinatione*)
- Struktura liturgii święceń; (*De structura celebrationis*)
- Dostosowanie do miejscowych warunków i okoliczności. (*De aptationibus ad varias regiones et adiuncta*).

Pierwsza część Wprowadzenia zawiera teologiczną syntezę poszczególnych stopni święceń wziętą z trzeciego rozdziału Konstytucji dogmatycznej o Kościele. Prezbiterzy przez sakrament święceń zostają ustanowieni świętymi szafarzami w imię Chrystusa i otrzymują dar Ducha Świętego, aby karmili Kościół słowem i łaską Bożą¹⁰⁹. Podobnie jak każdy urząd kościelny, tak również urząd prezbitera ustanowiony jest przez Boga. W wykonywaniu swojego urzędu prezbiterzy zależni są od biskupów, z którymi związani są godnością kapłańską. Na mocy sakramentu święceń, na podobieństwo Chrystusa, najwyższego i wiekuistego Kapłana mają głosić Ewangelię, być pasterzami wiernych i sprawować kult Boży jako prawdziwi kapłani Nowego Testamentu¹¹⁰. Sakramentu święceń prezbiteratu udziela się przez nałożenie rąk biskupa (*per manuum impositionem*) i modlitwę, w której biskup

¹⁰⁷ Paweł VI, *Pontificalis Romani Recognitio*, w: OEPPD, s. IX.

¹⁰⁸ OŚBPD, ss. 10-11; Tekst łaciński: *Da quaesumus, omnipotens Pater, in hos famulos tuos Presbyterii dignitatem; innova in visceribus eorum Spiritum sanctitatis, acceptum a te, Deus, secundi meriti munus obtineant, censuramque morum exemplo suae conversationis insinuent*. W: OEPPD, s. XI.

¹⁰⁹ KK 11; OŚBPD 1.

¹¹⁰ KK 28; OŚBPD 2;4.

błogosławi Boga oraz błaga o dar Ducha Świętego do pełnienia posługi (*et precem qua ab eo benedicitur Deo et invocatur donum Spiritus Sancti ad ministerium implendum*)¹¹¹.

Istotne elementy każdego święceń, a zatem także święceń prezbiteratu powinny być wyjaśniane w katechezie i wyeksponowane w czasie celebracji liturgicznej. Wierni uczestniczą w tych obrzędach modląc się w milczeniu, słuchając modlitwy i potwierdzając ją końcową aklamacją¹¹². Druga część Wprowadzenia ogólnego podkreśla, że dla czytelności obrzędów święceń duże znaczenie mają obrzędy przygotowawcze i wyjaśniające¹¹³. Sakramentu święceń należy udzielać najlepiej w niedzielę, podczas Mszy św., której przewodniczy biskup w otoczeniu prezbiterów¹¹⁴. Trzeba także zwrócić uwagę na wewnętrzny związek święceń i celebracji Mszy św. W całości celebracja sakramentu święceń składa się z Obrzędów wstępnych i Liturgii słowa, Obrzędów święceń, liturgii eucharystycznej i Obrzędów zakończenia¹¹⁵.

Odnosnie Obrzędu święceń prezbiteratu Konferencje Biskupów mogą dokonać zmian w zakresie:

- Sposobu wyrażenia zgody na wybór kandydatów przez miejscową wspólnotę.
- Możliwości dodania nowych pytań przed święczeniami.
- Określenia sposobu przyrzeczenia czci i posłuszeństwa.
- Zatwierdzenia nowych pieśni, które można wykonywać zamiast zamieszczonych w Pontyfikale¹¹⁶.

c) Wprowadzenie teologiczne i pastoralne do Obrzędów święceń prezbiterów

Oprócz Wprowadzenia ogólnego znajdującego się na początku księgi, mamy także Wprowadzenia teologiczne i pastoralne do poszczególnych obrzędów święceń. *Preanotanda* rozdziału drugiego nowego Pontyfikału ukazują w sposób jednolity, zwarty, systematyczny i bardzo jasny wskazania teologiczne, rubrycystyczne i pastoralne Obrzędów święceń prezbiteratu. Wprowadzenie teologiczne i pastoralne podzielone jest na cztery paragrafy:

- Znaczenie święceń (*De Ordinationis momento*)
- Obowiązki i posługi (*De officiis et ministeriis*)
- Sprawowanie święceń (*De Ordinationis celebratione*)

¹¹¹ OŚBPD 6; OEPD 6.

¹¹² OŚBPD 7.

¹¹³ Tamże, 8.

¹¹⁴ Tamże, 9.

¹¹⁵ Por. OŚBPD 10; F. Dell'Orto, *La „Editio typica altera” del Pontificale Romano delle Ordinanze*, art.cyt., 312-313.

– Przedmioty i czynności, które należy przygotować (*De iis, quae sunt paranda*).

W pierwszym paragrafie ukazane są aspekty doktrynalne ordynacji prezbitera. Teologia prezbiteratu bazuje na dwóch soborowych dokumentach, czyli Dekrecie o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis* i Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*. Przez sakrament święceń prezbiterzy zostają namaszczeni Duchem Świętym i przez to otrzymują szczególne znamię (*speciali characterе signantur*), przez które upodobniają się do Chrystusa Kapłana. Dzięki temu mogą działać w Jego zastępstwie. Prezbiterzy uczestnicząc w kapłaństwie i posłannictwie biskupa są jego nieodzownymi współpracownikami i razem z nim tworzą jedno prezbiterium, którego zadaniem jest posługiwanie ludowi Bożemu¹¹⁷. Ukazuje się ich w relacji do Chrystusa, biskupa, prezbiterium i podkreśla zadania (*munera*) do wykonania, czyli głoszenie wszystkim słowa Bożego, sprawowanie Eucharystii, posługa pojednania, posługa pokrzepienia sprawowana wobec chorych, przedstawianie Bogu Ojcu potrzeb i błagań wiernych, wykonywanie według powierzonej im władzy urzędu posługiwania Chrystusa Pasterza i Głowy, gromadzenie w bratniej miłości Bożej rodziny i prowadzenie jej przez Chrystusa w Duchu Świętym do Ojca, oddawanie czci Bogu w Duchu i prawdzie, zgłębianie świętej nauki, nauczanie tejże nauki i życie według niej¹¹⁸.

W paragrafie drugim na podkreślenie zasługuje fakt, że pierwsze zadanie powierzone jest wiernym diecezji. Mają oni modlić się za kandydatów do prezbiteratu¹¹⁹. Ponieważ prezbiter zostaje ustanowiony dla konkretnego Kościoła lokalnego wcześniejszej modlitwie powinno towarzyszyć także liczne uczestnictwo duchownych i wiernych w obrzędzie święceń. Podkreśla się szczególnie obecność wszystkich prezbiterów z danej diecezji¹²⁰. Pośród wszystkich posług sprawowanych przy ordynacji prezbitera na pierwsze miejsce wysuwa się posługa biskupa diecezjalnego, który powinien być szafarzem święceń¹²¹. Ze względu na wspólnotę tego samego ducha prezbiterzy uczestniczący w liturgii święceń razem z biskupem kładą ręce na kandydatów¹²² oraz mogą spełniać także inne posługi. Jeden z nich, współpracownik biskupa i odpowiedzialny za formację kandydatów prosi w imieniu Kościoła o udzielenie sakramentu święceń i odpowiada na pytanie dotyczące godności kandydatów. Poza tym niektórzy prezbiterzy mogą pomagać wyświęconym przy zakładaniu szat liturgicznych oraz w miarę możliwości wszyscy prezbiterzy witają

¹¹⁶ OŚBPD 11.

¹¹⁷ OŚBPD 101.

¹¹⁸ Por. OŚBPD 102.

¹¹⁹ Tamże, 103.

¹²⁰ Tamże, 104.

¹²¹ Szafarzem święceń jest biskup. Wypada, aby święceń diakona na prezbitera dokonywał biskup diecezjalny. OŚBPD 105.

¹²² Tamże.

pocałunkiem pokoju nowo wyświęconych braci. Możliwa jest także wspólna koncelebra¹²³.

W trzeciej części Wprowadzenia teologicznego i pastoralnego, zatytułowanego *Sprawowanie święceń*, umieszczono różne wskazania dotyczące czasu i miejsca oraz przebiegu celebracji święceń. Najpierw przypomina się o konieczności stosownego przygotowania do liturgii święceń. Przygotowanie obejmuje zarówno wspólnotę Kościoła lokalnego jak i kandydatów do święceń¹²⁴. Najlepszym miejscem do celebracji święceń prezbiteratu jest kościół katedralny, ale nie wyklucza się także innego kościoła mającego szczególniejsze znaczenie dla wspólnoty lokalnej lub dla kandydatów do święceń¹²⁵. Natomiast, aby umożliwić jak najliczniejszy udział wiernych w celebracji liturgicznej obrzędów święceń, najlepiej sprawować je w niedzielę lub inny dzień świąteczny¹²⁶.

Następne punkty przedstawiają i krótko wyjaśniają przebieg liturgii święceń prezbiteratu. Święcenia odbywają się zawsze podczas Mszy św., po zakończeniu Liturgii słowa. Łacińskie wydanie Pontyfikału mówi w tym miejscu o uroczystej Mszy św. stacyjnej (*Ordinatio fit intra Missarum sollemnia ritu stationali celebrata*)¹²⁷. Umieszczenie obrzędów święceń między pierwszą i drugą częścią Mszy św. w aspekcie celebracyjnym tworzy z nich jedną całość liturgiczną, jeden akt kultu. W czasie święceń, dla jeszcze większego podkreślenia jedności celebracyjnej można zastosować specjalny formularz Mszy obrzędowej *Przy udzielaniu święceń*, chyba że nie pozwalają na to przepisy zawarte w kalendarzu liturgicznym¹²⁸.

Ostatnia, czwarta część Wprowadzenia teologicznego i pastoralnego zawiera bardzo konkretne i szczegółowe wskazówki dotyczące przedmiotów, które należy przygotować do sprawowania Mszy św. i Obrzędów święceń prezbiterów¹²⁹. Znajdujemy tu także normy odnoszące się do miejsca celebracji święceń i szat liturgicznych biskupa oraz wszystkich uczestniczących w święceniach prezbiterów¹³⁰.

2. OBRZĘDY ŚWIĘCEŃ PREZBITERÓW

W niniejszym paragrafie zostanie przedstawiona struktura obrzędów święceń prezbiterów. Ponieważ w tych obrzędach dokonano najwięcej zmian i modyfikacji,

¹²³ Por. OŚBPD 106.

¹²⁴ OŚBPD 107.

¹²⁵ Tamże, 108.

¹²⁶ Tamże, 109.

¹²⁷ OEPD 110. Szczegółowy opis takiej Mszy św. znajdujemy w *Caeremoniale Episcoporum*, Pars II, Caput I, ss. 41-51. Zobacz także *Caeremoniale Episcoporum*, n. 480, s. 129.

¹²⁸ OEPD 110.

¹²⁹ Zob. Tamże 115-117.

¹³⁰ Tamże, 116-117.

w porównaniu z Pontyfikalem z 1968 roku, wymagają one podkreślenia. Dokonane modyfikacje dotyczą tekstów eucharystycznych oraz rubryk¹³¹.

Struktura święceń generalnie została zachowana z poprzedniego Pontyfału. W celebracji liturgii święceń można wyróżnić sześć części:

- Obrzędy wstępne i Liturgia słowa.
- Obrzędy wprowadzające.
- Obrzędy święceń.
- Obrzędy wyjaśniające.
- Liturgia eucharystyczna.
- Obrzędy zakończenia.

Profil strukturalny nowych Obrzędów ordynacji prezbiterów jest lepiej wyeksponowany od strony graficznej. W sposób graficzny wyodrębnione zostały poszczególne obrzędy święceń. Przedstawia to niniejsza tabela synoptyczna.

OEPE (nn. 118-144)¹³²

ODPE (ss. 31-49; nn. 5-29)

*Ritus initiales
et liturgia verbi.*

De liturgia verbi

*Ordinatio
electio candidatorum
homilia
promissio electi
supplicatio litanica
impositio manuum et prex ordinationis
unctio manuum et traditio panis et vini*

De ordinatione presbyterorum

Liturgia eucharistica

De liturgia eucharistica

Ritus conclusionis

Rubryki Obrzędów wstępnych i Liturgii słowa podkreślają uroczysty charakter procesji wejścia, w której biorą udział diakoni, w tym diakon niosący księgę Ewangelii¹³³, kandydaci do święceń, koncelebrujący prezbiterzy oraz biskup. Wszystkie

¹³¹ Bardzo szczegółowo dokonane zmiany i modyfikację przedstawia w swoim artykule C. Magnoli. Dokonuje zestawienia synoptycznego Obrzędów święceń prezbiterów z roku 1968 i 1990. Zobacz: C. Magnoli, *Varianti rituali ed eucologiche nell'Editio altera dei Riti di Ordinatione*, „Rivista Liturgica” 78 (1991) 336-367.

¹³² W nowym Pontyfikale zastosowano numerację ciągłą, progresywnie wzrastającą. W poprzednim Pontyfikale każdy rozdział miał własną numerację i dlatego w cytowaniu należało także podawać strony.

¹³³ Poprzedni Pontyfał czynność tę rezerwował dla subdiakona: *Subdiaconum librum Evangeliorum deferentem*, ODPE, n.5, s. 31.

obrzędy wstępne i Liturgia słowa odbywają się jak w każdej Mszy św. Czytania mogą być własne z Mszy przy udzielaniu święceń. Można także wziąć czytania z dnia¹³⁴.

a) Obrzędy wprowadzające

Obrzędy ordynacji prezbiterów rozpoczynają się po Ewangelii od tzw. rytów wprowadzających. Obejmują one najpierw przedstawienie kandydatów biskupowi oraz zgromadzonej wspólnoty¹³⁵. Następnie upoważniony przez biskupa prezbiter prosi w imieniu Kościoła o udzielenie święceń prezbiteratu. Odwołując się do opinii wiernych i odpowiedzialnych za przygotowanie kandydatów, zaświadcza, że są godni przyjąć święcenia. Po tym biskup ogłasza wybór do stanu prezbiteratu przedstawionych kandydatów¹³⁶ i na podstawie czytań zawartych w Liturgii słowa, wygłasza homilię, w której wyjaśnia ludowi i kandydatom istotę urzędu posługiwania prezbiterów. W Pontyfikale umieszczono propozycję takiej homilii¹³⁷.

Tekst homilii pozostał niezmieniony. Jedyne w pierwszym zdaniu dotychczasowe *gradum* zostaje zamienione na *ministerium*¹³⁸. Podkreśla się w ten sposób, także z punktu widzenia lingwistycznego, że prezbiterat jest służebną posługą w Kościele, a nie jak dotąd stopniem godności kościelnej. Polskie tłumaczenie homilii zawartej w Obrzędach święceń prezbiterów nie dokonało tej zmiany. Pozostaje tekst mówiący o godności: *Uważnie zatem rozważcie, jakiej godności w Kościele mają dostąpić*¹³⁹.

Po zakończeniu homilii mający przyjąć święcenia wobec biskupa i wspólnoty wyrażają swoją wolną wolę przyjęcia święceń prezbiteratu. Pytania stawiane przez biskupa kandydatom dotyczą wierności pełnienia urzędu posługiwania kapłańskiego w stopniu prezbitera. Kandydaci zobowiązują się, jako gorliwi współpracownicy biskupa, do pełnienia następujących posług: kierowanie ludem Bożym, głoszenie słowa Bożego, wykładanie prawd katolickiej wiary, sprawowanie misterium Chrystusa, zwłaszcza Eucharystii i sakramentu pokuty, modlitwa za powierzony lud, poświęcanie się Bogu za zbawienie ludzi. Celem posługi prezbiterów jest chwała Boża i uświęcenie chrześcijańskiego ludu¹⁴⁰. Prezbiter ma być współpracownikiem biskupa diecezjalnego, dlatego składa mu przyrzeczenie czci i posłuszeństwa¹⁴¹.

¹³⁴ OŚBPD 118-119; 110.

¹³⁵ OŚBPD 121.

¹³⁶ Tamże, 122.

¹³⁷ Tamże, 123.

¹³⁸ ODPE, n. 14, s.32: *attente perpendite ad qualem in Ecclesia gradum sint ascensuri*. OEPD 123: *attente perpendite ad quale in Ecclesia ministerium sint ascensuri*.

¹³⁹ OŚBPD 123.

¹⁴⁰ Tamże, 124.

¹⁴¹ Tamże, 125.

W porównaniu z poprzednim Pontyfikatem spotykamy tu pewne zmiany. Przede wszystkim wzrasta do pięciu liczba pytań skierowanych przez biskupa do kandydatów. Dodatkowo kandydaci przyrzekają biskupowi wierność w pełnieniu posługi modlitwy za powierzony lud: *Czy chcesz razem z nami wypraszać Boże miłosierdzie dla powierzonych ci ludu, modląc się nieustannie według nakazu Chrystusa*¹⁴². W szerszych i mniej precyzyjnych pojęciach jest tutaj nawiązanie do przyrzeczenia składanego w czasie święceń diakonatu i dotyczącego obowiązku sprawowania Liturgii Godzin w intencji Kościoła i całego świata¹⁴³. Druga zmiana dotyczy kolejności zadawanych pytań. Pytanie dotyczące posługi słowa znajduje się przed pytaniem dotyczącym sprawowania misterii Chrystusa, czyli sakramentów. Porządek taki jest bardziej logiczny od strony liturgicznej i teologicznej, gdyż głoszenie słowa Bożego poprzedza i przygotowuje do celebracji sakramentów. W końcu, pytanie dotyczące sprawowania misterii Chrystusa zostało ubogacone specjalnym odniesieniem do celebracji Eucharystii i sakramentu pokuty¹⁴⁴.

Odnosnie przyrzeczenia czci i posłuszeństwa poprzedni Pontyfiat przewidywał tylko dwie możliwości dotyczące biskupa. Pierwsza wersja dotyczyła składania przyrzeczenia czci i posłuszeństwa biskupowi Ordynariuszowi, a druga biskupowi, który nie jest Ordynariuszem¹⁴⁵. Zakonnicy przyjmujący święcenia prezbiteratu zawsze używali drugiej formy. Nowe Obrzędy święceń dodają trzecią możliwość dotyczącą zakonników¹⁴⁶. Podkreśla się, że zakonnicy należą nie tylko do określonego zakonu, czy zgromadzenia, ale także do określonego Kościoła lokalnego. Winni są posłuszeństwo nie tyle biskupowi, który udziela święceń, co raczej swojemu prawnie ustanowionemu przełożonemu zakonnemu i biskupowi miejsca, w którym jako prezbiterzy będą pracować¹⁴⁷.

Ostatnim elementem rytów wprowadzających jest litania błagalna¹⁴⁸. Wprowadzenie do litanii do świętych i modlitwa kończąca litanie wzięte są ze starożytnego Sakramentarza z Werony (953 i 954)¹⁴⁹. Na czas wykonywania litanii kandydaci do święceń padają na twarz, a wszyscy uczestniczący w liturgii kłęczą. Natomiast w Okresie Wielkanocnym, w nawiązaniu do starożytnej tradycji Kościoła, wierni

¹⁴² OŚBPD 124.

¹⁴³ Zob. OŚBPD 200.

¹⁴⁴ ODPE, n. 15, s. 34: *Vultis mysteria Christi ad laudem Dei sanctificationem populi christiani, secundum Ecclesiae traditionem, pie et fideliter celebrare?* OEPD 124: *Vultis mysteria Christi ad laudem Dei sanctificationem populi christiani, secundum Ecclesiae traditionem, praesertim in Eucharistiae sacrificio et sacramento reconciliationis, pie et fideliter celebrare?*

¹⁴⁵ Zob. ODPE, n. 16, s. 34.

¹⁴⁶ Zob. OEPD 125: *Promittis Episcopo dioecetano necnon legitimo Superiori tuo reverentiam et oboedientiam?*

¹⁴⁷ Por. M. Lessi-Ariosto, *Commentarium*, „Notitiae” 26 (1990) 95-96.

¹⁴⁸ Tamże, 127.

¹⁴⁹ Tamże, 126 i 128.

zachowują postawę stojącą. Dopuszcza się dodanie do litanii imion świętych będących patronami kościoła lub patronami przyjmujących święcenia.

W litanii błagalnej nie dokonano wielu zmian. Na liście przyzywanych świętych nastąpiła zamiana miejsc w przypadku niektórych świętych, a także zmieniono kolejność wezwań błagalnych. W końcu dodano jedno wezwanie za cierpiących: *Ut omnibus in tribulatione versantibus misericordiam tuam largiri digneris*¹⁵⁰.

b) Obrzędy święceń prezbiteratu

Zgodnie z Konstytucją apostolską papieża Pawła VI *Pontificalis Romani Recognitio* najważniejszym obrzędem w ordynacji prezbitera jest nałożenie rąk i modlitwa święceń¹⁵¹. Nałożenie rąk dokonywane przez biskupa w milczeniu stanowi materię sakramentalną, a słowa modlitwy ordynacyjnej jego formę. Po nałożeniu rąk przez biskupa również wszyscy obecni prezbiterzy, nic nie mówiąc, kładą ręce na każdego z wybranych. O słowach modlitwy wymaganych do ważności święceń pisałem wcześniej. Kandydaci do święceń w czasie wykonywania gestu nałożenia rąk oraz modlitwy ordynacyjnej przyjmują postawę klęczącą. Ogólne wprowadzenie mówi, że w czasie nakładania rąk wierni modlą się w milczeniu, a w modlitwie ordynacyjnej uczestniczą przez słuchanie jej i potwierdzenie końcową aklamacją¹⁵². Zwraca się także uwagę, aby wierni mogli dobrze widzieć czynności liturgiczne¹⁵³.

W drugim wydaniu wzorcowym Obrzędów święceń prezbiterów najwięcej zmian dokonano w *prex ordinationis presbyterorum*. Przede wszystkim nie mówi się więcej o modlitwie konsekracyjnej (*Oratio Consecrationis*)¹⁵⁴, lecz o modlitwie ordynacyjnej (*Prex Ordinationis*)¹⁵⁵. Jako punkt odniesienia służyła modlitwa wzięta z Sakramentarza werońskiego, która jednak została wydłużona i przepracowana. Przedstawiona niżej synopsa modlitw ordynacyjnych z Pontyfikatu z roku 1968 i z 1990 pozwala te zmiany zauważyć.

¹⁵⁰ OEPD 127; OŚBPD 127: *Prosimy Cię, abys okazał miłosierdzie wszystkim cierpiącym i strapionym*.

¹⁵¹ P a w e ł VI, *Pontificalis Romani Recognitio*, dz. cyt., s.XI.

¹⁵² OŚBPD 7.

¹⁵³ OŚBPD 130.

¹⁵⁴ ODPE, nn. 21-22, s. 38.

¹⁵⁵ OEPD 131.

OEPD 131

I. Anakleza

Adesto, Domine, sancte Pater,
omnipotens aeterne Deus,
humane dignitatis auctor
et distributor omnium *gratiarum*,
per quem proficiunt universa,
per quem cuncta firmantur,
qui ad efformandum populum sacer-
dotalem ministros Christi Filii tui,
virtute Spiritus Sancti, in eodem di-
versis ordinibus disponis.

II. Anamneza

Iam in priore Testamento
officia
Sacramentis mysticis instituta creverunt:
ut cum *Moysen et Aaron*
regendo et sanctificando populo praefecisses,
ad eorum societatis et operis adiuventum
sequentis ordinis
et dignitatis viros eligeres.

Sic in eremo,
per septuaginta virorum prudentium
mentes
Moysi spiritum propagast;
quibus ille adiutoribus usus
populum tuum facilius gubernavit.

Sic in filios Aaron
paternae plenitudinis abundantiam transfudisti,
ut ad *sacrificia tabernaculi,*
quae umbra erant futurorum bonorum,
meritum sufficeret *secundum Legem*
sacerdotum.
Novissime vero, Pater sancte,

ODPE, n. 22, ss. 43-44

Idem
Idem
honorum auctor
et distributor omnium dignitatum,
idem
idem
amplificatis semper in melius naturae
rationabilis incrementis,
per ordinem congrua ratione dispositum.

Unde sacerdotales gradus
atque officia levitarum
idem
ut cum Pontifices summos regendis
populis praefecisses,
idem
idem
et *secundae* dignitatis viros eligeres.

idem
idem
idem
idem
in populo, innumeras multitudines facile
gubernavit.
idem
idem
ut ad hostias salutare
et frequentioris officii sacramenta
meritum sufficeret sacerdotum.

*Filium tuum in mundum misisti,
Apostolum et Pontificem confessionis
nostrae Iesum.*

*Ipse tibi per Spiritum Sanctum
semetipsum obtulit immaculatum,
et Apostolos suos, sanctificatos in ve-
ritate,
missionis suae participes effecit;
quibus comites addidisti
ad opus salutis per totum mundum
nuntiandum atque exercendum.*

III. Epikleza

*Nunc etiam infirmitati nostrae,
Domine, quaesumus,
hos adiutores largire
quibus in apostolico sacerdotio
fungendo indigemus.*

*Da, quaesumus, omnipotens Pater,
in hos famulos tuos presbyteri dignitatem;
innova in visceribus eorum
Spiritus sanctitatis;
acceptum a te, Deus,
secundi meriti munus obtineant,
censuramque morum
exemplo suae conversationis insinuent.*

IV. Modlitwa wstawiennicza

*Sint probi cooperatores Ordinis nostri,
ut verba Evangelii,
eorum praedicatione
in cordibus hominum,
Sancti Spiritus gratia, fructificent
et usque ad extremum terrae perve-
niant.*

*Sint nobiscum
fideles dispensatores mysteriorum tu-
orum,
ut populus tuus
per lavacrum regenerationis innove-
tur*

Hac providentia, Domine,

Apostolis Filii tui
doctores fidei comites addidisti.
quibus illi orbem totum
secundis praedicatoribus impleverunt.

Quapropter infirmitati quoque nostrae,
idem
haec adiumenta largire
qui tanto fragiliores sumus,
tanto his pluribus indigemus.

idem
idem
idem
idem
idem
idem
idem
idem

idem
idem

usque ad extremum terrae
perveniant.

*et de altari tuo reficiatur,
utque reconcilientur peccatores
et sublevantur infirmi.
Sint nobis iuncti, Domine,
ad tuam deprecandam misericordiam
pro populo ipsis commisso
atque pro universo mundo.
Sic nationum plenitudo,
in Christo congregata,
in unum populum tuum,
in Regno tuo consummandum,
convertatur.*

V. Doksologia

Per Dominum nostrum Iesum Christum,
Filius tuum,
qui tecum vivit et regnat
in unitate Spiritus Sancti, Deus,
per omnia saecula saeculorum.
Amen.

Et nationum plenitudo,
idem
in unum populum Dei sanctum

idem

idem

idem

W pierwszej części modlitwy ordynacyjnej zwanej anaklezą Bóg Ojciec, główny adresat modlitwy, nazwany jest Panem, Ojcem świętym i wszechmogącym wiecznym Bogiem. Bóg jest tym, który rozdziela wszelkie łaski, jest twórcą ludzkiej godności. On zapewnia rozwój wszelkim stworzeniom i podtrzymuje je swoją mocą. W tej relacji do stworzeń warto zauważyć inicjatywę Boga i Jego działanie, które jest zawsze pierwsze, jest łaską. W celu kształtowania ludu kapłańskiego Bóg ustanawia pomocników Chrystusa różnych stopni i napełnia ich mocą Ducha Świętego. Łatwo zauważyć, że określenia *honorum auctor* (twórca honorów) i *distributor omnium dignitatum* (udzielający wszelkich godności), występujące w dawnej modlitwie ordynacyjnej zostały zamienione na *humanae dignitatis auctor* (twórca ludzkiej godności)¹⁵⁶ i *distributor omnium gratiarum* (udzielający wszelkich łask). Nie mówi się więcej o zaszczytach i godnościach, ale o służbie. Bóg ustanawia różne stopnie sług Jezusa Chrystusa (*ministros Christi*). Celem ich działania jest doskonalenie ludu kapłańskiego. Czasownik *ad efformandum*, użyty także przez Konstytucję dogmatyczną o Kościele, wskazuje na pewien proces, działanie, które-

¹⁵⁶ Polskie tłumaczenie nie jest w tym miejscu precyzyjne: *który obdarzasz godnością ludzi*, OŚBPD 131.

go celem jest udoskonalenie, ulepszenie¹⁵⁷. W końcu bardzo ogólne stwierdzenie *naturae rationalis*, oznaczające ludzkość, stworzenia rozumnej natury, zamieniono na *populum sacerdotalem*.

W drugiej części modlitwy ordynacyjnej, zwanej anamnezą, następuje oczyszczenie starożytnych terminów dotyczących posługi prezbiterów i nie mówi się więcej o stopniach kapłaństwa i godności drugiego stopnia. Nie traktuje się posługi prezbiteratu w kategoriach zaszczytów i robienia kariery. W starotestamentalnej typologii wspomina się Mojżesza i Aarona oraz siedemdziesięciu mężów danych im do pomocy w kierowaniu ludem. Ich funkcja została wzbogacona o wyrażenie mówiące także o uświęcaniu ludu (*regendo et sanctificando populo*). W czytelny sposób ukazany jest cel powołania i przekazania władzy synom Aarona – składanie ofiar w świątyni (*sacrificia tabernaculi*) oraz wystarczająca liczba kapłanów do ich składania. Ofiary składane w świątyni były tylko cieniem dóbr przyszłych. Zapowiedzi Boga wypełniły się w sposób ostateczny w Jezusie Chrystusie. Jest On Zwiastunem, lub ściślej Posłanym do ukazania woli Bożej oraz Najwyższym Kapłanem (*Apostolum et Pontificem*). Jezus Chrystus w mocy Ducha Świętego z samego siebie złożył nieskalaną ofiarę i powołał do udziału w swoim posłannictwie uświęconych w prawdzie Apostołów. Ten sam Bóg dał Apostołom współpracowników (*comites*), aby po całym świecie głosili i pełnili dzieło zbawienia. Nowa modlitwa ordynacyjna zadania pomocników Apostołów ukazuje w sposób bardziej dynamiczny i misyjny. Są powołani, aby głosić i realizować dzieło zbawienia (Słowo i Sakrament).

W epiklezie nie dokonano wielu zmian. Zauważa się przede wszystkim przejście od nicosobowego *haec adiumenta* do osobowego *hos adiutores*. W sposób bardziej zdecydowany i jasny została przedstawiona konieczność współpracowników do wypełnienia kapłańskiej posługi. W najważniejszej części modlitwy ordynacyjnej uprasza się Boga Ojca o godność prezbiteratu dla Jego sług, a także o odnowienie w ich sercach Ducha świętości. W tym Duchu mają pełnić czynności związane z kapłańskim posługiwaniem drugiego stopnia oraz przykładem swojego życia pociągać innych do poprawy obyczajów.

Następująca po epiklezie modlitwa wstawiennicza jest nowa i bardzo rozbudowana. W poprzednim tekście była jedynie prośba, aby prezbiterzy byli wiernymi współpracownikami biskupów w wierze i działaniu dla budowania Kościoła. Teraz zadania prezbiterów ukazane są w sposób bardziej precyzyjny. Podkreśla się, jak poprzednio, ich ścisły związek z biskupem. Współpracują z nim w głoszeniu słowa Bożego. Przez ich przepowiadanie i łaskę Ducha Świętego słowa Ewangelii mają przynosić obfite owoce w ludzkich sercach i docierać na krańce ziemi. Współpra-

¹⁵⁷ Zob. KK 10: *Kapłan urzędowy dzięki władzy świętej, jaką się cieszy, kształci (efformat) lud kapłański*. Por. KK 28; PO 12.

cują z biskupem także w udzielaniu sakramentów, chrztu, Eucharystii, pokuty i namaszczenia chorych oraz w modlitwie za powierzony lud. Nowe elementy umieszczone w modlitwie święceń bardzo ubogacają i poszerzają związek prezbitera z biskupem¹⁵⁸. Na określenie tej relacji użyto następujących określeń: *adiutores* (pomocnicy), *cooperatores* (współpracownicy), *sint nobiscum* (niech będą z nami), *sint nobis* (niech będą nam).

Na uwagę zasługuje także pneumatologiczny wymiar modlitwy ordynacyjnej. Duch Święty wspomniany jest nie tylko w epiklezie, ale także we wszystkich częściach tej modlitwy. W odniesieniu do Ducha Świętego użyto następujących określeń: *virtute Spiritus Sancti*, *per Spiritum Sanctum*, *Sancti Spiritus gratia*, *in unitate Spiritus Sancti*. Epikletyczne są również gest nałożenia rąk na kandydatów do święceń czyniony w milczeniu przed modlitwą święceń oraz namaszczenie rąk nowo wyświęconych po tej modlitwie.

c) Obrzędy wyjaśniające i Liturgia Eucharystyczna

Po modlitwie ordynacyjnej następują tzw. ryty wyjaśniające. Najpierw nowo wyświęceni zakładają stulę na sposób właściwy prezbiterom i ornat¹⁵⁹. Po założeniu kapłańskiego stroju, rubryki zachęcają do zrobienia komentarza wyjaśniającego obrzęd namaszczenia rąk¹⁶⁰. Słowa, które wypowiada biskup przy namaszczeniu nawiązują do otrzymanego daru Ducha Świętego. Obrzęd ten oznacza szczególnie uczestnictwo prezbiterów w kapłaństwie Chrystusa. Tak jak Chrystus zostają namaszczeni Duchem Świętym i posłani do uświęcania ludu. W porównaniu z poprzednimi Obrzędami święceń prezbiteratu nie wykonuje się w tym miejscu hymnu *Veni, Creator Spiritus*¹⁶¹, lecz psalm 110 (109) z antyfoną: *Sacerdos in aeternum* lub inną pieśń odpowiadającą treścią tej antyfonie.

Po namaszczeniu rąk nowo wyświęconym prezbiterom biskup wręcza im chleb i wino. Rubryki zachęcają, aby wierni przynieśli dary chleba i wina, które będą przeznaczone do Mszy św. i wręczyli je diakonowi, który przekazuje je biskupowi¹⁶². Do przyniesienia darów przez wiernych nawiązują także słowa biskupa wrę-

¹⁵⁸ Mało szczęśliwe wyrażenia z poprzedniej modlitwy ordynacyjnej: *albowiem im słabsi jesteśmy od Apostołów, tym większej liczby ich (prezbiterów) potrzebujemy*, zostały zamienione na: *daj także nam, słabym takich pomocników, których potrzebujemy do wypełniania kapłańskiej posługi, przekazanej nam przez Apostołów*.

¹⁵⁹ OŚBPD 132.

¹⁶⁰ Tamże, 133.

¹⁶¹ Poprzedni Pontyfikał dopuszczał także śpiew psalmu 110 wraz z antyfoną *Sacerdos in aeternum*, ale jako drugą możliwość po hymnic *Veni, Creator Spiritus*.

¹⁶² OŚBPD 135.

czającego je prezbiterom: *Przyjmij dary ludu świętego, które mają być ofiarowane Bogu*¹⁶³. Poprzednio nie było mowy o udziale wiernych w tym obrzędzie¹⁶⁴.

Obrzędy wyjaśniające kończą się udzieleniem przez biskupa neoprezbiterom pocałunku pokoju. To samo mogą uczynić wszyscy obecni w kościele prezbiterzy¹⁶⁵. W tym czasie można śpiewać responsorium: *Iam non dicam vos servos* lub psalm 100 (99) z antyfoną *Vos amici mei estis*, lub też inną pieśń odpowiadającą treścią antyfonie¹⁶⁶.

Liturgię Eucharystyczną koncelebruje biskup wraz z nowo wyświęconymi prezbiterami. Zajmują oni miejsca najbliższe biskupa. W nowym Pontyfikale nowością są osobne modlitwy *Hanc igitur* dla Modlitw eucharystycznych od I do IV¹⁶⁷, gdyż poprzednio była tylko jedna taka modlitwa¹⁶⁸. Rubryki dopuszczają, aby rodzice i krewni wyświęconych przyjęli Komunię św. pod obiema postaciami¹⁶⁹. Na zakończenie Mszy św. można udzielić błogosławieństwa zwykłego lub uroczystego. W Obrzędach święceń prezbiterów umieszczono propozycję błogosławieństwa aaronickiego z potrójnym Amen¹⁷⁰.

3. FORMULARZE MSZALNE I CZYTANIA BIBLIJNE PRZY UDZIELANIU ŚWIĘCEŃ PREZBITERATU

W rozdziale V nowego Pontyfikału Rzymskiego umieszczone zostały teksty mszalne oraz bogaty wybór czytań biblijnych, których można używać przy udzielaniu święceń. Wszystkie modlitwy wzięte są z Mszału Rzymskiego wydanego w 1975 roku (= MR). Dokonano jedynie niewielkich modyfikacji. Odnośnie święceń prezbiteratu istnieją dwa formularze mszalne: Msza przy udzielaniu święceń prezbiteratu (*Pro Ordinatione presbyterorum*)¹⁷¹ i Msza przy udzielaniu święceń diakonatu i prezbiteratu (*Pro Ordinatione diaconorum et Ordinatione presbyterorum*)¹⁷².

Kolekta Mszy przy udzielaniu święceń prezbiteratu ukazuje, że Bóg przez kapłanów kieruje swoim ludem i On jest Tym, który diakonów Kościoła wybiera do stanu prezbiteratu. Wybrani diakoni, dziś, czyli przez święcenia zostaną włączeni do

¹⁶³ Tamże.

¹⁶⁴ ODPE, n. 26, s. 46.

¹⁶⁵ OŚBPD 136.

¹⁶⁶ Tamże 137.

¹⁶⁷ OŚBPD 140.

¹⁶⁸ ODPE n. 29, s. 49.

¹⁶⁹ OŚBPD 141.

¹⁷⁰ Tamże 143.

¹⁷¹ OŚBPD 343; OEPD 343.

¹⁷² OŚBPD 345; OEPD 345.

kolegium prezbiterów i dlatego Kościół prosi Boga, aby wytrwale pełnili Jego wolę oraz przez swą posługę i życie pomnażali Jego chwałę w Chrystusie. W porównaniu z modlitwą z Mszału nastąpiło tu sprecyzowanie i nie używa się ogólnego określenia kandydatów do święceń jako *illis*¹⁷³, ale mówi się konkretnie: *his diaconis Ecclesiae tuae, quos hodie ad presbyteratus munus eligere dignaris*¹⁷⁴.

Modlitwa Super Oblata podkreśla, że kapłani zostali powołani do służenia ołtarzom i ludowi Bożemu. Kontekst Modlitwy nad darami jednoznacznie wskazuje, że ich misją jest sprawowanie Eucharystii i innych sakramentów. Właśnie łaska płynąca z Ofiary eucharystycznej ma sprawić, że ich służba będzie się podobała Bogu i przynosiła Kościołowi trwałe owoce. Także w tej modlitwie dokonano niewielkiej zmiany. Zamiast *eorum servitium*¹⁷⁵ jest *famulorum tuorum servitium*¹⁷⁶.

Podobne myśli znajdujemy w Modlitwie po Komunii św. Złożona i przyjęta Eucharystia ma dać nową gorliwość kapłanom i wszystkim wiernym. Wspólnie, zjednoczeni w trwałej miłości Boga, mają godnie Mu służyć. Łatwo zauważyć, że modlitwy prezydenckalne ukazują zadania prezbiterów jako kierowanie ludem Bożym jako pasterze oraz sprawowanie sakramentów, z których najważniejsza jest Eucharystia.

Kolekta drugiego formularza mszalnego przy udzielaniu święceń diakonatu i prezbiteratu wzięta jest z innego formularza mszalnego *Pro vocationibus ad sacros ordines*¹⁷⁷. Bóg w kierowaniu swoim ludem posługuje się wybranymi przez siebie pasterzami, którzy nazwani są tu także synami Boga. W modlitwie jest prośba, aby Bóg zesłał Ducha pobożności i męstwa, aby w Jego mocy wybrani synowie godnie pełnili służbę przy ołtarzu i pokornie głosili Ewangelię. W kolekcie tej słowa *qui hos famulos tuos dignos altaribus tuis reddat ministros*¹⁷⁸ zastąpiły: *qui dignos altaribus tuis excitet ministros*¹⁷⁹.

W Modlitwie nad darami najpierw wspomina się gest umycia nóg uczniom przez Jezusa, a następnie jest prośba, aby Bóg przyjął nasze dary, w których oddajemy samych siebie na duchową ofiarę. Prosimy także, aby On sam nappełnił nas duchem pokory i miłości.

Modlitwa po Komunii św. ukazuje ścisły związek między Eucharystią, a ściślej karmieniem się Ciałem i Krwią Chrystusa z wierną służbą Ewangelii, sakramentom i dziełom miłosierdzia. Ta służba jest oddawaniem chwały Bogu i ma prowadzić do zbawienia wierzących.

¹⁷³ MR, s. 798.

¹⁷⁴ OEPD 343.

¹⁷⁵ MR, s. 798.

¹⁷⁶ OEPD 343

¹⁷⁷ MR, s. 803.

¹⁷⁸ OEPD 345.

¹⁷⁹ MR, s. 803.

Wszystkie formularze Mszy św. przy udzielaniu święceń zawierają tę samą prefację, wziętą z Mszy św. Krzyżma¹⁸⁰. Uwielbiamy w niej Boga, który przez namaszczenie Duchem Świętym ustanowił Swojego Jednorodzonego Syna Kapłanem nowego i wiecznego przymierza. On też postanowił, że w Kościele będą wykonywane różnorakie posługi. Przede wszystkim Chrystus obdarza cały lud odkupiony przez Siebie królewskim kapłaństwem, ale wybiera także niektórych ludzi, którzy przez święcenia otrzymują udział w Jego kapłańskiej służbie. Zadaniem tych wybranych jest w imieniu Jezusa Chrystusa odnawianie, czyli uobecnianie Jego odkupieńczej Ofiary, otaczanie miłością powierzony im lud Boży, karmienie go słowem Bożym i umacnianie sakramentami. W końcu ofiarują całe swoje życie dla Jezusa i dla zbawienia braci, chcąc się do Niego całkowicie upodobnić. W taki sposób składają świadectwo wiary i miłości.

W drugiej części rozdziału V zamieszczono wybór czytań biblijnych, które mogą być wykorzystane w Liturgii słowa Mszy św. przy udzielaniu święceń¹⁸¹. Niektóre z czytań posiadają wyraźne wskazanie, przy których święceniach należy je wykorzystać. Inne zaś mogą być stosowane we wszystkich święceniach. Na święcenia prezbiteratu w sposób szczególnie przeznacza się następujące lektury: Lb 11, 11b-12.14-17.24-25a – Wybór siedemdziesięciu mężów przeznaczonych do pomocy Mojżeszowi w rządzeniu ludem; Iz 61, 1-3a – Opis powołania proroka; Dz 20, 17-18a.28-32.36 – Pożegnanie św. Pawła ze starszymi Kościoła z Efezu; 1Tm 4, 12-16 – Uwagi św. Pawła skierowane do Tymoteusza (*Nie zaniedbuj charyzmatu, który został ci dany przez nałożenie rąk prezbiterów*).

Dokonana analiza rytów i tekstów liturgicznych nowych Obrzędów święceń prezbiteratu pozwala zobaczyć główne tematy teologiczne zawarte w obrzędach.

III. TEOLOGIA ŚWIECENI PREZBITERATU W NOWYM PONTYFIKALE

Celebracja liturgiczna jest świadectwem wiary Kościoła. Dlatego w przypadku studium dotyczącego nowej księgi liturgicznej nie można zatrzymać się tylko na opisie celebracji i modlitw liturgicznych. Trzeba wejść w ich istotę i odkryć ich serce, czyli teologię. Szczegółowa analiza obrzędów święceń prezbiteratu dostarcza wielu tematów teologicznych, dlatego ze względu na pewne ograniczenia ramowe należy dokonać wyboru. Przede wszystkim należy zauważyć, że teologia prezbiteratu nie jest dokładnie tym samym co teologia sakramentu święceń. Druga uwaga dotyczy faktu, że dla stworzenia pełnego obrazu teologicznego wybranego zagadnienia nie można ograniczać się tylko do nowości zawartych w nowych Obrzędach, ale trzeba widzieć go w kontekście całego Rytułu i jego historii.

¹⁸⁰ MR, s. 241; OEPD 342 – 345.

¹⁸¹ OŚBPD 346-351; OEPD 346-351.

I. ŚWIĘCENIA PREZBITERATU JAKO SAKRAMENT

Obrzędy święceń prezbiteratu zawarte w nowym Pontyfikale rzymskim dążą do realizacji i zgodności obrzędów liturgicznych z magisterium Soboru Watykańskiego II. Znalazło to swój wyraz we Wprowadzeniu ogólnym oraz we Wprowadzeniach teologiczno-pastoralnych, umieszczonych przed poszczególnymi ordynacjami, a także w modlitwach i rytach tworzących ordynację prezbiteratu.

Konstytucja Apostolska papieża Pawła VI zamieszczona na początku nowego Pontyfikału przypomina, że przez sakrament święceń udzielany na różnych stopniach zostaje ustanowiona święta hierarchia, czyli urząd kościelny przez Boga ustanowiony. Zgodnie z najstarszą tradycją kościelną wymienia się trzy stopnie sakramentu święceń: biskupów, prezbiterów i diakonów¹⁸². W dalszej części, nawiązując do Konstytucji Piusa XII *Sacramentum Ordinis*, przypomina się, że jedyną materią święceń prezbiteratu jest nałożenie rąk dokonywane przez biskupa w milczeniu przed modlitwą ordynacyjną. Natomiast formę sakramentu stanowią słowa modlitwy ordynacyjnej, z której dla ważności aktu sakramentalnego istotny jest następujący fragment: *Prosimy Cię, Ojcze wszechmogący, daj tym swoim sługom godność prezbiteratu; odnów w ich sercach Ducha świętości, niech wiernie pełnią przyjęty od Ciebie, Boże, urząd posługiwania kapłańskiego drugiego stopnia i przykładem swojego życia pociągają innych do poprawy obyczajów*¹⁸³.

Zgodnie z nauczaniem Soboru Watykańskiego II zawartym głównie w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen Gentium* oraz w Dekrecie o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, cytowanym w Praenotanda nowego Pontyfikału, święcenia prezbiteratu są sakramentem, przez który niektórzy chrześcijanie zostają ustanowieni świętymi szafarzami w imię Chrystusa i otrzymują dar Ducha Świętego, aby karmili Kościół słowem i łaską Bożą¹⁸⁴. Przez sakrament święceń prezbiterzy, dzięki namaszczeniu Ducha Świętego zostają naznaczeni szczególnym znamieniem, dzięki któremu upodobniają się do Chrystusa Kapłana i mogą działać w Jego zastępstwie (*in persona Christi capitis*). Święta ordynacja włącza prezbitera w kapłaństwo Chrystusa i w Jego posłannictwo. Akt ordynacji jest sakramentem, który wyciska na duszy święconego niezmałalne znamię, które czyni jego status nieodwracalnym i stałym. Polega na wybraniu i upodobnieniu do Chrystusa Kapłana, na włączeniu w misję Chrystusa Proroka, Kapłana i Pasterza¹⁸⁵.

¹⁸² Paweł VI, *Pontificalis Romani Recognitio*, w: OEPD, s. VII; KK 28.

¹⁸³ Paweł VI, *Pontificalis Romani Recognitio*, w: OEPD, ss. X-XI; OŚBPD, ss. 10-11.

¹⁸⁴ KK 11; OŚBPD 1

¹⁸⁵ Zob. OŚBPD 4; 6; 101-102; KK 28. PO 2.

Prezbiterzy uczestniczą także w kapłaństwie i posłannictwie biskupa. W wykonywaniu swych funkcji zależni są od biskupów, z którymi związani są godnością kapłańską. We Wprowadzeniu teologicznym i pastoralnym nazwani są nieodzownymi współpracownikami stanu biskupiego, powołanymi do posługiwania ludowi Bożemu. Poza tym razem z biskupem tworzą jedno prezbiterium, oddane wypełnianiu różnych zadań¹⁸⁶.

Z faktu uczestnictwa zgodnego ze swoim stopniem posługi w posłannictwie Chrystusa wynikają określone zadania dla prezbiterów. Przede wszystkim powołani są do głoszenia słowa Bożego, a swój święty urząd posługiwania wykonują szczególnie przez sprawowanie Eucharystii. Ponadto pełnią oni posługę pojednania wobec pokutujących, posługę pokrzepiania wobec chorych i w końcu przedstawiają Bogu Ojcu potrzeby i błagania wiernych. Prezbiterzy stosownie do powierzonej im władzy wykonują urząd posługiwania Chrystusa Pasterza i Głowy, którego celem jest gromadzenie w bratniej miłości i prowadzenie w Duchu Świętym do Ojca całej rodziny Bożej. Ponadto pełnienie potrójnej misji Chrystusa postuluje uwielbienie Boga we wspólnocie i ze wspólnotą, trwanie, zgłębianie, głoszenie i wdrażanie w życie świętej nauki¹⁸⁷. Taki status prezbitera i skutki sakramentu święceń są konsekwencją obecności i działania Ducha Świętego.

2. EPIKLETYCZNA FORMA SAKRAMENTU ŚWIĘCEŃ PREZBITERATU

Struktura celebracji liturgicznej sakramentu święceń prezbiteratu podkreśla jego formę epikletyczną. Najważniejszym momentem ordynacji jest gest nałożenia rąk przez biskupa i kolegium prezbiterów oraz modlitwa ordynacyjna.

Pośród wielu gestów i znaków używanych w celebracji sakramentu święceń najważniejszym z nich jest gest nałożenia rąk dokonywany w milczeniu przez biskupa i prezbiterów uczestniczących w liturgii¹⁸⁸. Bardzo bogata w treści symbolika gestu nałożenia rąk w kontekście święceń prezbiteratu jest jednoznaczna i wskazuje na udzielenie daru Ducha Świętego. Wraz z nim zostaje przekazany urząd i zadania z nim związane. Nałożenie rąk wzmocnione modlitwą ordynacyjną podkreśla, że święcenia nie są zwykłym aktem prawnym i przekazaniem pewnych zadań i obowiązków wobec określonej grupy ludzi, ale są przekazaniem daru Ducha Świętego. Jedna z rubryk armeńskiego Rytuału święceń tak wyjaśnia znaczenie tego gestu: oznacza on, że dawcą władzy i łaski jest Duch Święty, a biskup jest Jego

¹⁸⁶ Zob. OŚBPD 101; KK 28.

¹⁸⁷ Zob. OŚBPD 102; KK 28.

¹⁸⁸ Zob. T. Citrini, *L'apporto del Rituale alla teologia del ministero ordinato*, w: „Rivista Liturgica” 28 (1991) 368-390; M. Maggiani, *La mano e lo Spirito*, tamże, 28 (1991) 391-401.

ministrem i pośrednikiem, czymś podobnym do kanału, przez który przyplywa woda ze źródła¹⁸⁹.

Poza tym gest nałożenia rąk i modlitwa ordynacyjna wskazują, że ordynacja prezbitera nie jest mandatem udzielonym przez wspólnotę, ale jest darem pochodzącym od Boga. Jan Chryzostom w jednej ze swoich homilii wyjaśnia: *W tym wyrażają się święcenia: nakłada się rękę człowieka, ale to sam Bóg dokonuje wszystkiego, i to ręka Boga dotyka głowy, tego, który jest święcony*¹⁹⁰. Warto także przytoczyć fragment Wprowadzenia teologicznego do Obrzędów święceń opracowanego przez Konferencję Episkopatu Włoch: *Źródłem zarówno wybrania jak i uświęcenia i misji poszczególnych ministrów jest specjalne zesłanie Ducha Świętego. Dlatego nie może istnieć działanie konsekuracyjne bez przywołania Ducha Świętego, związanego z apostołskim gestem nałożenia rąk. Przywrócenie centralnego znaczenia gestowi nałożenia rąk w celebracji obrzędów święceń chce lepiej ukazać, że łaska, która wprowadza kandydata w ministerium episkopatu, prezbiteratu i diakonatu jest darem Ducha Chrystusa zmartwychwstałego*¹⁹¹. Natomiast w polskim wydaniu nowego Pontyfikatu we Wprowadzeniu teologicznym i pastoralnym do Święceń prezbiterów czytamy: *Przez nałożenie rąk biskupa i modlitwę święceń zostaje udzielony kandydatom dar Ducha Świętego do pełnienia urzędu posługiwania prezbiterów*¹⁹².

Sercem modlitwy ordynacyjnej jest epikleza, w której biskup świadomy swojej sytuacji prosi najpierw o pomocników potrzebnych do wypełnienia kapłańskiej posługi przekazanej mu przez Apostołów. Jak już wcześniej zostało podkreślone w tej części epiklezy nie używa się więcej terminu *fragilitas*, lecz *infirmitas*. Choć same w sobie oba terminy wydają się być równoważne, to jednak z kontekstu wynika, że pierwszy oznacza pewną słabość okazjonalną, natomiast drugi słabość fundamentalną, która dotyka każdego człowieka. Staje się ona widoczna zwłaszcza w kontekście spotkania człowieka z Bogiem i wypełniania przez człowieka zadań powierzonych przez Boga. Dlatego potrzebna jest modlitwa, w której biskup wraz z całym ludem staje przed Bogiem, który przez swojego Syna i w mocy Ducha Świętego kieruje Kościołem. *Infirmitas* oznacza także słabość biskupa jako pojedynczego sługi, który potrzebuje *adiutores* w wypełnianiu posługi apostołskiej¹⁹³.

W drugiej części epiklezy biskup prosi, aby Ojciec wszechmogący dał swoim sługom godność prezbiteratu oraz odnowił w nich Ducha świętości dla wiernego wypełniania urzędu kapłańskiego drugiego stopnia i dawania świadectwa swoim

¹⁸⁹ Cytowane za: I. Oñatiba, *Ministri ecclesiali: Ordine*, art. cyt., 696.

¹⁹⁰ Jan Chryzostom, *In Act. Apost. VI, hom. 14,3*, w: PG 60, 115-116.

¹⁹¹ *Ordinazione del Vescovo, dei presbiteri e dei diaconi*, Libreria ed. Vaticana 1979, s. 13.

¹⁹² OŚBPD 112.

¹⁹³ T. Citrini, *L'apporto del Rituale alla teologia del ministero ordinato*, w: RL 28 (1991) 374-375.

życiem. W tej najistotniejszej części modlitwy ordynacyjnej jest prośba o dwa dary – godność prezbiteratu i odnowienie Ducha świętości. Trzeba jednak zauważyć, że sam Bóg jest dawcą daru, jakim jest godność prezbiteratu – *acceptum a Te, Deus, secundi meriti munus obtineant*¹⁹⁴.

Obecność i działanie Ducha Świętego ukazane są nie tylko w epiklezie, ale także w innych częściach modlitwy ordynacyjnej. Najpierw jest On wspomniany w anaklezie: ustanowieni przez Boga w różnych stopniach słudzy Jezusa Chrystusa napełnieni są mocą Ducha Świętego. W anamnetycznej części modlitwy ukazującej misję Jezusa Chrystusa, także podkreśla się rolę Ducha Świętego. Przez Niego Jezus złożył z samego siebie Ofiarę nieskałaną i powołał do udziału w swoim posłannictwie uświęconych w prawdzie Apostołów¹⁹⁵.

Ryty następujące po geście nałożenia rąk i modlitwie ordynacyjnej wyjaśniają to co w nich się dokonało. Pośród tych obrzędów na szczególną uwagę zasługuje namaszczenie rąk nowo wyświęconym prezbiterom. Oznacza ono szczególnie uczestnictwo prezbiterów w kapłaństwie Chrystusa, które dokonało się przez wylanie Ducha Świętego. Prezbiterzy namaszczeni wewnątrz Duchem Świętym i uczestniczący przez to w kapłaństwie Chrystusa są powołani do uświęcania ludu chrześcijańskiego i składania Bogu Ofiary¹⁹⁶.

3. EKLEZJALNY WYMIAR SAKRAMENTU ŚWIECEN

W tym punkcie dla stworzenia możliwie pełnego obrazu trzeba poruszyć wiele zagadnień. Niewątpliwie na pierwszy plan wysuwa się obraz Kościoła przedstawiony w tekstach liturgicznych Obrzędów święceń prezbiterów. Następnie należy przedstawić szczegółowe zadania, czyli misję prezbiterów w Kościele. Nie można pominąć milczeniem aktywnego uczestnictwa wspólnoty Kościoła w liturgii święceń. W końcu trzeba zwrócić uwagę na ważny z punktu widzenia teologii problem relacji prezbitera do biskupa, biskupa do prezbitera i prezbitera do prezbitera.

a) Misterium Kościoła w historii zbawienia

Bóg realizuje swoje zbawcze plany wobec świata poprzez wybraną przez siebie wspólnotę, lud Boży, który na poszczególnych etapach historii zbawienia przyjmuje różne formy. W tej wspólnocie Bóg zawsze wybierał i powoływał niektóre osoby do pełnienia szczególnych zadań, które służyły dziełu zbawienia wszystkich

¹⁹⁴ OŚBPD 131; OEPD 131.

¹⁹⁵ Tamże.

¹⁹⁶ Por. OŚBPD 133.

ludzi. Tak było w czasach Starego Testamentu, gdzie służbę na rzecz zbawienia pełnili prorocy, królowie i kapłani. W Nowym Testamencie historia zbawienia osiągnęła swój szczyt w Jezusie Chrystusie – kapłanie, królu i proroku. Także Jezus zgromadził wokół siebie wspólnotę uczniów¹⁹⁷. Dziś, w Kościele tę szczególną służbę, będącą kontynuacją misji Chrystusa pełnią biskupi, prezbiterzy i diakoni. Wspólnota Kościoła, to znaczy jej obraz, miejsce i rola w historii zbawienia zajmują ważne miejsce w tekstach liturgicznych obrzędów święceń prezbiteratu.

W modlitwie ordynacyjnej już w pierwszej części różne stopnie sług Jezusa Chrystusa ukazane są w kontekście dobra wspólnoty – Dla kształtowania kapłańskiego ludu ustanawiasz w nim różne stopnie sług Twojego Syna Jezusa Chrystusa. Wspomnienie figur starotestamentalnych wprowadzone zostało retrospektywnie przez słowo *Już (iam)*, co wskazuje, że były one tylko czasowe oraz zapowiadały i prowadziły do nowej rzeczywistości zrealizowanej w Jezusie Chrystusie i kontynuowanej przez Apostołów i ich następców w czasie Kościoła. Posługi realizowane w poszczególnych etapach historii zbawienia są ze sobą w pewien sposób powiązane. Jedne przygotowują i zapowiadają drugie, ale ich cel jest zawsze ten sam – służba ludowi Bożemu. W ten sposób modlitwa ordynacyjna odzyskała prymat historii zbawienia, jej ciągłości i trwałości. Dziś w Kościele realizuje się ona dzięki obecności i działaniu Ducha Świętego¹⁹⁸.

b) Posługa prezbiterów w Kościele i dla Kościoła

Na podstawie analizy modlitwy ordynacyjnej i innych tekstów liturgicznych (np. homilia biskupa) widzimy, że Bóg zawsze powoływał i nadal powołuje ministrów ze wspólnoty i dla wspólnoty: pamiętajcie, że zostaliście wzięci z ludzi i dla ludzi ustanowieni, aby im pomagać w dążeniu do Boga. A zatem, także funkcje i zadania prezbiterów należy widzieć w ścisłej relacji do wspólnoty. W homilii umieszczonej w Obrzędach święceń prezbiterów czytamy: Jednak sam nasz wielki Kapłan, Jezus Chrystus, wybrał niektórych uczniów, aby w Jego imię publicznie wykonywali w Kościele posługę kapłańską dla dobra ludu oraz dalej: *ci nasi bracia mają otrzymać kapłaństwo w stopniu prezbiterów, aby służyli Chrystusowi Nauczycielowi, Kapłanowi i Pasterzowi, za którego sprawą Jego Ciało, to jest Kościół, staje się ludem Bożym, buduje się i rośnie jako świątynia*¹⁹⁹. Prezbiterzy wyświęceni na prawdziwych kapłanów Nowego Przymierza, upodobnieni do Chrystusa Najwyższego i Wiecznego Kapłana, złączeni z kapłaństwem bisku-

¹⁹⁷ Zob. OŚBPD 123; 131

¹⁹⁸ OŚBPD 131.

¹⁹⁹ OŚBPD 123.

pów mają głosić Słowo Boże, kierować ludem Bożym i oddawać cześć Bogu przede wszystkim przez składanie Ofiary Chrystusowej. Ich nauczanie powinno stać się pokarmem dla powierzonego im ludu Bożego, a świętość ich życia źródłem radości dla wyznawców Chrystusa. Mają budować słowem i przykładem dom Boży, to jest Kościół. Pełniąc funkcję uświęcania przez ich pośrednictwo duchowa ofiara wiernych zostanie udoskonalona przez włączenie w Chrystusową Ofiarę, składaną ich rękami na ołtarzu w sposób bezkrwawy i sakramentalny. Przez posługę sakramentalną mają włączać ludzi do ludu Bożego, odpuszczać grzechy w imieniu Chrystusa i Kościoła. Modlitwa składana Bogu ma być ofiarowana za lud Boży i cały świat. W końcu pełniąc posługę Chrystusa Pasterza, w łączności i w poddaniu biskupowi mają łączyć wiernych w jedną rodzinę i przez Chrystusa w Duchu Świętym prowadzić ją do Ojca. Teksty podkreślają, że posługa prezbiterów powinna obejmować nie tylko wspólnotę Kościoła, ale także cały świat. Misyjny i uniwersalny charakter ich posługi wyraża się w modlitwie za cały świat. Złączeni z biskupami mają wypraszać Boże miłosierdzie nad powierzonym im ludem i nad całym światem. Ich posługiwanie ma doprowadzić do zjednoczenia wszystkich narodów w Chrystusie, tak aby stały się jednym ludem, który osiągnie pełnię doskonałości w Królestwie Bożym²⁰⁰.

c) Zadania wspólnoty Kościoła wobec prezbiterów i ich uczestnictwo w liturgii święceń

Wstęp teologiczny i pastoralny do Obrzędów święceń prezbiterów wielokrotnie zwraca uwagę na obecność i czynny udział wspólnoty Kościoła w liturgii święceń. Najpierw jednak podkreśla się odpowiedzialność wspólnoty Kościoła diecezjalnego za przygotowanie kandydatów do święceń prezbiteratu. Wzywa się, aby wszyscy wierni diecezji modlili się za kandydatów do prezbiteratu, zwłaszcza w mszalnej modlitwie powszechnej i w prośbach nieszpórów²⁰¹. Ponieważ nowy prezbiter ustanowiony zostaje dla całego Kościoła lokalnego stąd w święceniach powinni jak najliczniej uczestniczyć inni prezbiterzy danej diecezji oraz inni wierni²⁰². Dla stworzenia możliwości licznego udziału wiernych w obrzędach święceń zaleca się, aby odbywały się one w niedzielę lub inny dzień świąteczny, poza dniami zakazanymi prawem liturgicznym²⁰³. Dalej *Praenotanda* zachęcają, aby Kościół lokalny, w którym mają pełnić posługę święceni prezbiterzy, był przygotowany do liturgii święceń.

²⁰⁰ Por. OŚBPD 123; 124;125;131.

²⁰¹ OŚBPD 103.

²⁰² OŚBPD 104.

²⁰³ OŚBPD 9; 109.

Udział Kościoła lokalnego w liturgii święceń wyraża się przede wszystkim w prośbie skierowanej do biskupa, aby wyświęcił kandydatów. Upoważniony przez biskupa prezbiter w imieniu Kościoła prosi: *Czcigodny Ojczy, święta Matka, Kościół, prosi, abyś tych naszych braci wyświęcił na prezbiterów*. Następnie ów prezbiter odpowiadając na pytanie biskupa o zdadność do przyjęcia święceń, odwołuje się do opinii wiernych. Wspólnota Kościoła staje się również świadkiem składanych przez kandydatów przyrzeczeń dotyczących gotowości pełnienia swego posłannictwa²⁰⁴. W najważniejszym momencie święceń, czyli podczas nałożenia rąk przez biskupa wierni modlą się w milczeniu, w modlitwie ordynacyjnej zaś uczestniczą przez jej słuchanie i potwierdzenie końcową akklamacją: Amen²⁰⁵. Aktywny udział wiernych przewidziany jest także w obrzędzie wyjaśniającym, jakim jest wręczenie chleba i wina. Dary te zostają przyniesione właśnie przez wiernych, co dobrze koresponduje ze słowami biskupa wypowiedzianymi przy ich wręczaniu prezbiterom²⁰⁶.

Mówiąc o aktywnym udziale Kościoła lokalnego w liturgii święceń nie można pominąć obecności wspólnoty Kościoła niebieskiego. Pielgrzymująca wspólnota Kościoła ziemskiego w modlitwie litanijnej prosi dla kandydatów o szczególne wstawnictwo świętych u Boga, aby hojnie udzielił im potrzebnych darów do przyjęcia i pełnienia posługi prezbitera²⁰⁷.

d) Relacja prezbitera do biskupa, biskupa do prezbitera i prezbitera do prezbitera

Zarówno teksty soborowe cytowane w Praenotanda jak i teksty liturgiczne podkreślają ścisły związek prezbitera z biskupem. We Wprowadzeniu do Obrzędów święceń prezbiterów znajdujemy proste stwierdzenie, że szafarzem święceń jest biskup, oraz że wypada, aby święceń diakona na prezbitera dokonał biskup diecezjalny²⁰⁸. W tym miejscu powstaje pytanie o naturę relacji prezbitera do biskupa i biskupa do prezbitera. Jaka jest teologia tych relacji?

Cytowane teksty Soboru Watykańskiego II mówią, że prezbiterzy choć nie posiadają pełni kapłaństwa i w wykonywaniu swej władzy zależni są od biskupów, to jednak są z nimi związani godnością kapłańską otrzymaną przez przyjęcie sakramentu święceń. Poza tym prezbiterzy uczestniczą w kapłaństwie i posłannictwie biskupa. Nazwani są nicodzownymi współpracownikami stanu biskupiego i razem z biskupem tworzą jedno prezbiterium, oddane wypełnianiu różnych zadań²⁰⁹. Kon-

²⁰⁴ Por. OŚBPD 106; 121-122.

²⁰⁵ OŚBPD 7; 131.

²⁰⁶ OŚBPD 135.

²⁰⁷ OŚBPD 126-128.

²⁰⁸ OŚBPD 105.

²⁰⁹ OŚBPD 4; 101-102; KK 28.

stytucja *Lumen Gentium* dodaje jeszcze, że w poszczególnych, lokalnych zgromadzeniach wiernych czynią oni obecnym w pewnym sensie samego biskupa, z którym jednoczą się ufnie i wielkodusznie i jego obowiązki biorą w części na siebie i troskliwie na co dzień je wykonują. Wspólnym mianownikiem wykonywanych zadań jest ich służebny charakter – są powołani do posługiwania ludowi Bożemu²¹⁰.

Podobnie w homilii podkreśla się dwa razy, że prezbiterzy są współpracownikami biskupów, złączeni z nimi w urzędzie posługiwania kapłańskiego i wezwani do służenia ludowi Bożemu²¹¹. Również w składanych przyrzeczeniach jest mowa, że prezbiter ma pełnić urząd posługiwania kapłańskiego jako gorliwy współpracownik biskupów w kierowaniu ludem Bożym. W łączności z biskupem będzie także wypraszał miłosierdzie dla powierzonego mu ludu, modląc się nieustannie według nakazu Chrystusa. W tym kontekście czymś naturalnym i zrozumiałym jest złożenie przyrzeczenia czci i posłuszeństwa wobec biskupa²¹².

Temat ten podejmuje również modlitwa ordynacyjna. Prezbiterzy jako pomocnicy i współpracownicy biskupa współdziałają z nim w głoszeniu słowa Bożego, w jego owocowaniu, w udzielaniu sakramentów (wymienia się przede wszystkim Eucharystię, a także chrzest, pokutę i namaszczenie chorych), w modlitwie za powierzony lud. Temat współpracy prezbiterów z biskupem określają następujące terminy: *adiutores* (pomocnicy), *cooperatores* (współpracownicy), *sint nobiscum* (niech będą z nami), *sint nobis* (niech będą nam)²¹³.

W modlitwie ordynacyjnej nie mówi się o uczestnictwie prezbiterów w kapłaństwie biskupa. W epiklezie jest natomiast prośba skierowana do Boga, Ojca wszechmogącego, aby tym sługom udzielił godność prezbiteratu i aby wiernie pełnili przyjęty od Boga samego urząd posługiwania kapłańskiego drugiego stopnia²¹⁴. Zatem ministerium prezbiteratu jest darem, którego jedynym źródłem jest Bóg. Zresztą w całej modlitwie podkreśla się działanie Boga: On jest tym, który obdarza ludzi godnością i hojnie rozdziela dary łaski, On sam dla kształtowania kapłańskiego ludu ustanawia różne stopnie sług Jezusa Chrystusa. Również inicjatywą Boga jest wybranie Mojżesza i Aarona oraz ustanowienie dla nich do pomocy mężów niższych stopniem i godnością. Bóg udziela ducha Mojżesza siedemdziesięciu roztroptym mężom, aby razem z Mojżeszem kierowali ludem Bożym. Podobnie jest w przypadku synów Aarona. W czasach ostatecznych Bóg posłał na świat swojego Syna, Jezusa Chrystusa, który powołał do udziału w swoim posłannictwie Apostołów. W końcu Bóg dał współpracowników Apostołom, aby na całym świecie głosili i pełnili dzieło zbawienia. W tym kontekście czymś naturalnym jest prośba biskupa,

²¹⁰ KK 28.

²¹¹ OŚBPD 123.

²¹² OŚBPD 124-125.

²¹³ OŚBPD 131.

²¹⁴ Tamże.

szafarza święceń prezbiteratu – prosimy Cię, Panie, daj także nam słabym, takich pomocników, których potrzebujemy do wypełniania kapłańskiej posługi²¹⁵.

Wstępy teologiczne, odwołując się do magisterium Vaticanum II, również podkreślają, że przez święcenia udzielany jest prezbiterom sakrament, w którym dzięki namaszczeniu Ducha Świętego zostają naznaczeni szczególnym znamieniem i tak upodobniają się do Chrystusa Kapłana, aby mogli działać w zastępstwie Chrystusa Głowy. Przyjmując sakrament święceń prezbiterzy zgodnie ze swoim stopniem posługi uczestniczą w posłannictwie Chrystusa²¹⁶. A zatem także tutaj widzimy najpierw inicjatywę Boga. Konstytucja dogmatyczna o Kościele dedykuje 28 numeru temu zagadnieniu. Stwierdza się najpierw, że każdy urząd kościelny ustanowiony jest przez Boga samego, a potem, że prezbiterzy uczestniczą na swoim stopniu święceń w urzędzie jedynego Pośrednika, Chrystusa. Swoją sprawują przede wszystkim w kulcie czy w uczcie eucharystycznej, w której działają w zastępstwie (*in persona Christi*) Chrystusa. I w końcu, kapłani, pilni współpracownicy stanu biskupiego stanowią wraz ze swoim biskupem jedno grono kapłańskie, poświęcające się różnym powinnościom²¹⁷.

Powyższa analiza tekstów wskazuje na dwa zagadnienia: uczestnictwa prezbiterów w kapłaństwie Chrystusa i uczestnictwa prezbiterów w kapłaństwie biskupa. Powstaje pytanie o sposób uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusa i kapłaństwie biskupa. Teksty nie są tutaj jednoznaczne. Z pewnością mimo wielu różnych wypowiedzi nie można tu dokonać podziału, że niektóre elementy są darem i pochodzą bezpośrednio od Chrystusa, a inne pochodzą od biskupa. Problem teologiczny pozostaje otwarty i wydaje się, że można pójść dwoma drogami. Pierwsza to zaakceptowanie teologii, która przedstawia *ministerium* prezbiteratu jako uczestnictwo, w swoim stopniu w potrójnym *munus* Chrystusa, ale poprzez uczestnictwo w *munus* biskupa. Druga natomiast polegałaby na przyjęciu teologii, która ukazuje *ministerium* prezbiteratu jako owoc zawsze nowego uczestnictwa w *munus* Chrystusa, które staje się możliwe przez przyjęcie sakramentu święceń sprawowanego przez biskupa. Poprzez przyjęty sakrament tworzy się prezbiterium jako forma istotnej współpracy z biskupem, oczywiście również w subordynacji do biskupa²¹⁸.

Nie ulega żadnym wątpliwościom, że wszystkie ministeria pochodzą od Boga, są jego bezinteresownym darem, danym dla budowania wspólnoty Kościoła. Dlatego zostawiając na boku teologiczne rozważania i pytania trzeba stwierdzić, że przez sakrament święceń prezbiteratu biskupi otrzymują od Boga braci i współpracowników w pełnieniu misji apostołskiej. Natomiast prezbiterzy przez przyjęcie tego sa-

²¹⁵ Tamże.

²¹⁶ OŚBPD 102.

²¹⁷ KK 28.

²¹⁸ Por. T. Citrini, *L'apporto del Rituale alla teologia del ministero ordinato*, w: „Rivista Liturgica” 28 (1991) 377-379.

kramentu otrzymują od Boga biskupa, który jest im dany jako pasterz i ojciec. Tym, który ich łączy jest Jezus Chrystus i Duch Święty, który czyni ich współpracownikami. Uczestnictwo w jednym kapłaństwie Chrystusa, choć na różnych stopniach zakłada ścisłą więź i wspólnotę między biskupem i prezbiterami. Nie na darmo Sobór mówi, że tworzą wspólnie jedno prezbiterium.

e) Kolegialność prezbiteratu

W kulminacyjnym momencie modlitwy ordynacyjnej prezbiterów zamieszczonej w *Traditio Apostolica* biskup prosił dla nich o ducha łaski i rady, aby mogli pomagać w kierowaniu ludem Bożym. Prezbiter nie był określany przez przyporządkowanie biskupowi, a tym bardziej przez udział w jego kapłaństwie, lecz jako część kolegium prezbiterów, pomagających w kierowaniu Kościołem. Kolegium prezbiterów widziano jako senat lub konsylium w prowadzeniu i kierowaniu ludem Bożym. Przewodniczącym tego konsylium był biskup. Ten sam dokument mówi, że gest nałożenia rąk wykonują także wszyscy prezbiterzy uczestniczący w liturgii święceń. W tym przypadku gest ten oznaczał uczestnictwo w tej samej łasce i w tej samej posłudze. Wszyscy prezbiterzy posiadają tego samego kapłańskiego ducha²¹⁹.

Świadectwa pierwszych wieków chrześcijaństwa potwierdzają, że kolegium prezbiteriów stanowiło solidną strukturę. Św. Ignacy z Antiochi nazywa je ciałem doradczym biskupa, jego duchową koroną, kolegium przywiązany do biskupa jak struny do liry. Widział w *sinedrion* prezbiterów wokół biskupa obraz wspólnoty Apostołów zgromadzonej wokół Jezusa²²⁰. Natomiast św. Cyprian wyznaje, że po przyjęciu święceń biskupich uczynił postanowienie, że nie podejmie żadnej ważnej decyzji bez konsultacji z własnym prezbiterium i ludem²²¹. Później, niestety idea kolegium prezbiterów zanika i w zamian pojawia się obraz prezbitera jako przywódcy małej, często niezależnej wspólnoty parafialnej, eksponuje się jego kapłańską władzę. Relacja do biskupa nie ma więcej charakteru współodpowiedzialności, lecz staje się formą feudalnej zależności i niekwestionowanego autorytetu i władzy biskupa.

Sobór Watykański II w swoich dokumentach wraca do idei kolegialności prezbiterów. Wystarczy wspomnieć cytowaną już Konstytucję *Lumen Gentium: Kapłani, pilni współpracownicy stanu biskupiego, jego pomoc i narzędzie, powołani do służenia ludowi Bożemu, stanowią ze swym biskupem jedno grono kapłańskie (presbyterium), poświęcając się różnym powinnościom*²²².

²¹⁹ Por. TA 7-8.

²²⁰ Cytowane za: I. Oñatibia, *Ministri ecclesiali: Ordine*, art. cyt., 722-723.

²²¹ Tamże, 723.

²²² KK 28.

Temat ten podejmuje także Wstęp teologiczny i pastoralny do Obrzędów święceń prezbiterów. Najpierw zachęca, się, aby na święcenia prezbiteratu byli jak najliczniej zaproszeni duchowni, a zwłaszcza wszyscy prezbiterzy diecezji. Uczestniczą oni w sposób aktywny w liturgii święceń. Przede wszystkim wraz z biskupem nakładają na kandydatów ręce. Czynią to ze względu na wspólnotę tego samego ducha. Potem, w miarę możliwości obecni prezbiterzy witają pocałunkiem pokoju nowo wyświęconych braci na znak ich przyjęcia do prezbiteratu i wraz z biskupem i wyświęconymi koncelebrują Liturgię Eucharystyczną. Oprócz tych istotnych elementów, jeden z prezbiterów, wyznaczony przez biskupa prosi w imieniu Kościoła o udzielenie sakramentu święceń i odpowiada na pytania dotyczące godności kandydatów. Natomiast niektórzy z obecnych prezbiterów nakładają wyświęconym przysługujące im szaty liturgiczne²²³.

Również w modlitwie ordynacyjnej w pewnym stopniu występuje temat jednego prezbiterium. W modlitwie wstawienniczej biskup prosi Boga, aby prezbiterzy byli godnymi współpracownikami biskupów, aby razem z nimi byli wiernymi szafarzami misterii Pańskich oraz, aby złączeni razem z biskupami wyprasali miłosierdzie dla powierzonego im ludu²²⁴. Można zatem stwierdzić, że odnowione Obrzędy święceń prezbiteratu podjęły zagadnienie jednego prezbiterium nie tylko w części wstępnej, teologicznej, odwołując się do nauczania Soboru, ale także w znakach i modlitwach liturgicznych sakramentu święceń prezbiteratu.

Przedstawione tematy teologiczne oczywiście nie wyczerpują całości zagadnienia. Motywem takiego wyboru było subiektywne odczucie autora o ich ważności i jednocześnie niewystarczalności dotychczasowych publikacji. Dotyczy to zwłaszcza aspektu pneumatologicznego i eklezjalnego sakramentu święceń. Analiza nowych Obrzędów święceń prezbiteratu stwarza jeszcze wiele możliwości do rozważań natury teologicznej, np. związek sakramentu święceń prezbiteratu z Eucharystią, prezbiter w służbie historii zbawienia, prezbiter jako reprezentant Chrystusa, ministerium prezbiteratu jako diakonia, i inne. Nowa księga liturgiczna może stać się również źródłem dla teologii duchowości, teologii pastoralnej, czy też katechezy.

ZAKOŃCZENIE

P. Tena, podsekretarz Kongregacji Kultu Bożego, w czasie posiedzenia tejże Kongregacji 29 listopada 1989 roku powiedział między innymi: *między tym co było i tymi, którzy byli kiedyś a obecnym czasem istnieją nieuniknione różnice i zmiany. Jest to doświadczenie, które czynimy wszyscy: w szkołach: kiedy dziś*

²²³ OŚBPD 105-106; 112.

²²⁴ Por. OŚBPD 131.

wyjaśniamy historię liturgii, reforma liturgiczna stanowi część tej historii. Nieużyteczne są odniesienia do doświadczenia celebracji przedsoborowych. Dla studentów Mszał z roku 1962 jest niemal tym samym, co Sakramentarz Gelaźjański lub *Ordines Romani*. Konsekwencją tego doświadczenia jest bardzo jasna. Nie jesteśmy już w sytuacji reformy liturgicznej, ale po prostu w sytuacji życia liturgicznego, witalności celebracji. Nie tylko to: nowa generacja akceptuje księgi liturgiczne, ale jeżeli musiałaby coś zmienić, byłaby raczej zmuszona do przejrzenia ich na nowo, czyli do myślenia o reformie reformy. W tym jednak momencie nie interesuje nas pójście tą właśnie drogą²²⁵. Wypowiedź ta dobrze wyjaśnia dokonujący się proces odnawiania i dostosowywania do nowych warunków poszczególnych ksiąg liturgicznych.

Wydaje się, że również w przypadku *De Ordinatione Presbyterorum* nie było konieczne dokonanie reformy reformy, ale raczej przejrzenie, zaktualizowanie i lepsze dostosowanie obrzędów do wypracowanej na Soborze Watykańskim II i po nim teologii prezbiteratu. Należało także dokonać pewnych rewizji kierując się doświadczeniem konkretnego życia liturgicznego. Można stwierdzić, że te założenia zostały dobrze zrealizowane również w polskim wydaniu Obrzędów święceń prezbiteratu, które są dość wiernym tłumaczeniem *De Ordinatione Presbyterorum*, editio typica altera. Nowa księga liturgiczna posiadająca Wstęp teologiczny i pastoralny, streszczający teologię prezbiteratu, czytelne, konkretne i jasne rubryki, przejrzystą strukturę i przebieg samej celebracji może zadowolić wszystkich, począwszy od przyjmujących święcenia, przez ceremoniarzy do teologów włącznie. Rzeczywiście, nowości zamieszczone w Obrzędach święceń prezbiteratu, zwłaszcza Praenotanda i przepracowana w znacznym stopniu modlitwa ordynacyjna sprawiają, że księga ta staje się przewodnikiem w liturgii święceń, ukazując nie tylko przepisy, ryty i modlitwy, ale także głęboką teologię tego co się dokonuje w liturgicznej celebracji święceń prezbiteratu.

We wnioskach należałoby także zwrócić uwagę na niedostatki odnowionych Obrzędów święceń prezbiteratu. Z pewnością istnieją. Można by poddać dyskusji wykorzystanie w dużej części tekstów z poprzedniego wydania Obrzędów święceń prezbiterów i pytać czy nie należałoby stworzyć nowych z uwzględnieniem terminologii bardziej zrozumiałej dla współczesnego człowieka? Czy słusznym jest umieszczenie jednej tylko prefacji wziętej z Mszy Krzyżma dla wszystkich stopni święceń, a może należało i w tym przypadku opracować nowe teksty, różne dla poszczególnych święceń? Odnośnie teologii prezbiteratu zostaje otwarty problem natury uczestnictwa prezbitera w kapłaństwie biskupa. W tym miejscu ktoś może zapytać dlaczego w przypadku prezbiterów nie wrócono do najstarszej modlitwy ordynacyj-

²²⁵ P. Tena, *Gli adempimenti dopo l'ultima Consulta: lavori e documenti. Programmazione per il futuro*, w: *Notitiae* 25 (1989) 43.

nej z Tradycji Apostolskiej, tak jak w święceniach biskupa i diakonów? Można także pytać czy Konferencja Episkopatu Polski dokonując tłumaczenia i dostosowania do warunków polskich dobrze wykorzystywała wszystkie możliwości, stworzone przez *editio typica altera*? Na pewno nie istnieje idealna księga liturgiczna, która w stu procentach zadowoliliby wszystkich. Postawione wyżej pytania nie tyle są formą sądu, czy krytyki, co raczej zachętą i otwarciem drogi do głębszej dyskusji na poruszone tematy.